SOL IXENT

Comedia en tres actes
den JOSEPH POUS I PAGÈS

SOL IXENT

OBRES DE L'AUTOR

Per la vida, novela.
Quan se fa nosa, novela.
Empordaneses, noveletes.
Revolta, novela.
De l'ergàstula, impressions del captiveri.
La vida i la mort d'en Jordi Fraginals, novela.
El mestre nou, drama en tres actes.
Els visionaris, drama en tres actes.
Scherzo, comedia en un acte.
Un cop d'estat, comedia en un acte.
El drac, assaig de drama popular en un acte.
L'endemà de bodes, comedia en tres actes.
En Joan Bonhome, comedia en quatre actes.

EN PREPARACIÓ

Senyora avia vol marit, comedia en quatre actes.
Apretats i no escampats, o una lleuga de mal car, comedia en un acte.
De les vides humils, noveletes.
Vides heroiques, noveletes.

J. POUS I PAGÈS

SOL IXENT

COMEDIA EN TRES ACTES

BARCELONA
A. ARTÍS, IMPRESSOR : CARRER D'EN BALMES, 54
1912

PERSONATGES

DONYA ISABEL.	48 anys
ROSER	23 »
DONYA PAQUITA	42 »
TULA.	22 »
DON PAU	50 »
ALBERT	28 »

UN CRIAT.

UN MOÇO DE LA CENTRAL DEL FERROCARRIL.

L'acció a Barcelona. Època actual.
Dreta i esquerra les de l'actor.

LLOC DE L'ACCIÓ

Sala en la planta baixa a casa de Don Pau. En el fons la porta d'entrada, que condueix al carrer, passant per altres habitacions. En el mitg del costat esquerre una porta vidriera amb uns quants graons part de fòra pera baixar al jardí; en el mateix costat, entre la porta i el prosceni, una tauleta amb un balancí a cada banda; de l'altra banda de la porta, un armari etager amb bibelots i un gran jerro al damunt. En la banda dreta dues portes; entre elles un secreter amb un rellotge penjat a la paret per dues cadenes. En l'àngle del fons d'aquest costat un canapè posat diagonalment, i en el recó un pedestal amb un gran jerro de ceràmica i un ram enorme d'herba seca. En el pany de paret del fons esquerra una arquimesa amb plats i objectes de ceràmica antiga al damunt. Al mitg de l'escena, tirant una mica cap a l'esquerra, una taula amb àlbums, revistes, etc. Penjats per les parets, alguns pastells i aquareles enquadrats, de tons clars. El moblatge tira a Lluís XV. Del sostre penja una aranya de cinc braços amb bombetes elèctriques.

ACTE PRIMER

ACTE PRIMER

A l'aixecar-se la cortina som al cap-vespre d'un dia dels darrers de Setembre; els últims raigs del sol ponent, quasi horitzontals, entren per la porta de l'esquerra.

ESCENA PRIMERA

DON PAU I L'ALBERT

(*Don Pau es un home de cinquanta anys, una mica gris de cabell i de barba, que porta molt cuidada, ben proporcionat, amb un començament de ventre que no arriba a desfigurar-lo. Malgrat els seus anys, conserva encara pretensions de bon moço, vestint amb elegancia de jovenet. Està assegut en el balancí de més cap al prosceni, llegint el diari i bevent glopets d'una copa de licor que té damunt de la taula. Després d'un silenci, entra l'Albert per la porta del fons. Es un minyó de vintivuit anys, de fesomía inteligent i reflexiva, amb cert deix de tristesa en la veu quan enraona. Porta bigoti i barba curta, vestint d'americana.*)

ALBERT

Deu te guard.

DON PAU

I doncs?

ALBERT

Marxaré demà-passat, si no hi ha res de nou.

DON PAU

Perfectament.

ALBERT

No més me sab greu que la mamà sigui fòra. (*Agafa una cadira i s'asseu davant de Don Pau.*)

DON PAU (*indiferent*)

Ja la veuras quan tornis.

ALBERT

Tindrà un disgust, de no trobar-me.

DON PAU

Li pots escriure.

ALBERT

Després ho faré.

DON PAU

I el cotó?

ALBERT

Tres octaus de puja.

D. PAU (*després d'un silenci*)

Per quant ne tenim a la fàbrica?

ALBERT

Per una quinzena no més. I no'ns podem torbar a proveir-ne. Va en camí de pujar molt encara.

DON PAU

(*molt concentrat, gaire be inconscient*)

Estem perduts!

ALBERT

Perduts?

DON PAU

Recorda els compromisos que tenim contrets.

ALBERT

Treballarem un quant temps pels altres, ve-t'ho aquí. Al cap d'avall no es mal que pugui matar-nos.

DON PAU

Ja ho dius tu!

ALBERT

I es clar. Tot se redueix a passar mitg any sense beneficis, però tampoc amb perdues d'importancia.

DON PAU

El que's deixa de guanyar, sempre es una perdua.

ALBERT

Oh, si comptes d'aquesta manera...

DON PAU

En el cas present no n'hi ha d'altre. Pensa en el que costa'l tren de vida que portem, que venim obligats a sostenir.

ALBERT

Bah! Un punyat de xavos.

DON PAU

No tant punyat de xavos com te sembla.

ALBERT

O de pessetes: pel cas es igual. Mira, papà: si vols que't digui la veritat, gaire be me n'alegro del que'ns passa. Així potser te determinaras de cambiar la maquinaria, com te predico fa molt temps.

DON PAU (*preocupat*)

Predicar-ho rai; no costa gaire.

ALBERT

Es que no tenim altre remei. Si no reformem la maquinaria pera poder produir molt i a bon

preu, com fan els extrangers, ens veurem obligats a consumir nosaltres mateixos les nostres existencies, perquè no tindran mercat possible.

DON PAU

(*després d'un silenci, com dolent-li*)

I d'ont vols que surtin els diners pera aquesta reforma?

ALBERT

D'ont vull que surtin?

DON PAU

Sí.

ALBERT

Home, de la caixa!

DON PAU

No cal que te'n refiis.

ALBERT

Be, qui diu de la caixa, vol dir del compte del Banc o d'allí ont tinguis les reserves.

DON PAU

(*lentament, resolent-se després d'un dubte*)

I si't digués que no'n tenim enlloc?

ALBERT

Ho diras per dir-ho.

DON PAU

No: per desgracia fa molt temps que vivim al dia.

ALBERT (*molt sorprès*)

I ara!

DON PAU
(*baixant la veu i acotant el cap*)

Absolutament al dia.
(*L'Albert queda tant sorprès que no sab què dir. S'aixeca lentament, dona alguns passos, després se gira vers el seu pare. A l'últim reprèn la conversa, vacilant, cercant les paraules, pera contenir les acusacions que esclaten tumultuosament en la seva ànima.*)

ALBERT

Es extrany... Mai m'havíes parlat de semblant cosa... Me sembla que soc prou gran pera saber la situació de casa.

DON PAU
(*volent-se justificar, comprenent el que passa en l'interior de l'Albert*)

Veuras... un pare, i es natural, mira sempre d'estalviar totes les penes que pot al seu fill...

ALBERT (*concentrat*)

I, amagant-li el mal, li priva de posar-hi remei.

DON PAU (*amb falsa dignitat*)

Què vols dir?

ALBERT (*amb fonda tristesa*)

Res, res...
(*Un silenci. Tant el pare com el fill no saben què dir.*)

DON PAU
(*aixecant-se i reprenent la conversa amb la mateixa vacilació d'abans*)

El meu desitg, com ho he fet fins ara, hauría sigut guardar-me tots els mals-de-cap pera mi... D'això no crec que'n dubtis... Però avui fora un crim amagar-te la nostra situació econòmica.

ALBERT

Tant dolenta es?

DON PAU

Com no pots figurar-t'ho.

ALBERT

Doncs no m'ho explico, vaja... No hem sofert cap trontollada forta...

DON PAU

Recorda-t que en la nostra posició s'ha de mantenir un rem de casa...

ALBERT

Però, escolti; vostè sab perfectament que d'ensà que'm cuido de la fàbrica, acabada la carrera, a cada balanç les ganancies han estat més grosses. I doncs? Què se n'ha fet de tot això?

DON PAU

Dubtes de mi?

ALBERT (*amb fonda tristesa*)

No, no dubto. *(S'asseu en el canapè.)*

DON PAU
(*volent sincerar-se, sense compendre l'intenció de les paraules de l'Albert*)

Ja t'he dit que'ls gastos que'ns imposa la nostra representació social són molt crescuts. Tot el que hem tret de la fàbrica i les hisendes hi ha passat.

ALBERT

Tot absolutament?

DON PAU

Tot.

ALBERT

Digui, doncs, que es un veritable daltabaix, que'ns espera!

DON PAU

Aquesta puja del cotó'ns ha mort.

ALBERT

No. Es una altra la causa de la nostra ruina. Vostè ja ho sab.

DON PAU (*amb reny*)

Albert!

CRIAT (*apareixent en la porta del fons*)

Donya Paquita i la seva filla pregunten per vostès.

DON PAU
(*alegre de veure-s deslliurat de la seva penosa situació*)

Que passin, que passin.
(*Va ràpidament a la porta del fons. L'Albert resta un moment assegut; després se passa la mà pel front i s'aixeca, però sense moure-s.*)

ESCENA II

ELS MATEIXOS, DONYA PAQUITA I LA TULA

(*Donya Paquita es una senyora de bon veure encara; de jove havía sigut molt guapa, quedant-n'hi les pretensions; va vestida molt luxosament, però de colors llampants; se li veu que no ha nascut senyora, tant en la manera d'enraonar com en la de vestir. La*

Tula vesteix també molt llampanta, però amb més gust que la seva mare; es guapa, d'una hermosura tota exterior, provocativa; sab que ho es i se li coneix que ho sab; es molt posturera, però no melindrosa; al contrari, les seves maneres són enèrgiques, decidides, com de filla única contemplada i consentida.)

DON PAU (*saludant a les dues senyores*)

Oh, oh! Quina sorpresa més agradable!

DONYA PAQUITA

Oi que sí?

DON PAU

No comptavem veure aquest bé de Deu per casa nostra.

TULA

Vostè sempre tant galan i amable.

ALBERT (*donant la mà a la Tula*)

I ha provat el viatge?

TULA

Divinament! Ens hem divertit d'una manera!... (*L'Albert saluda a donya Paquita.*)

DONYA PAQUITA

Vostès no s'han mogut aquest istiu?

ALBERT

No més que fins a la Barceloneta.

DON PAU

L'Albert no ha volgut deixar la fàbrica.

TULA

Ditxosa fàbrica! Si'm vol creure, abandoni-la una mica.

ALBERT

Per què?

TULA

Perquè a l'últim de tant reclòs s'hi florirà.

DON PAU

Però seguin, seguin.
(*Arrossega un balancí prop de la taula del mitg i l'ofereix a donya Paquita; la Tula s'asseu en l'altre, prop del prosceni; don Pau agafa una cadira i s'asseu vora d'ella, de l'altre costat de la tauleta; l'Albert s'asseu vora de la taula, prop de donya Paquita.*)

DON PAU

I fa molt que han tornat?

TULA

Ahir vespre vam arribar.

DONYA PAQUITA

La primera visita ha sigui pera vostès.

DON PAU

Es un honor que no'ns mereixem.

DONYA PAQUITA

L'Albert, no, que no se'l mereix gaire.

ALBERT

I això?

DONYA PAQUITA

L'últim hivern semblava que'ns tingués avorrides; mai se deixava veure.

ALBERT

No se n'extranyi... Tinc tantes ocupacions!

TULA

Sobre tot ara que està enamorat.

ALBERT

Enamorat?

DON PAU

I no sab la casa, potser?

TULA

Massa que la sab! I si no, que'ns expliqui el motiu d'haver-lo vist passar tant sovint per la Gran-vía.

ALBERT

Perdoni: es el camí de la fàbrica.

TULA

Ja ho crec. I també d'uns certs balcons que'ls seus ulls vigilen amorosament.

ALBERT

Són males volences, cregui-m.

DON PAU

Ho fan córrer els envejosos de la bona amistat que té vostè per ell, Tula.

TULA

Vol dir?

ALBERT

El que puc assegurar-li es que no'm sobra temps per perdre en ridícules passejades. Això deixant de banda el que hi pugui haver de cert en la galantería del papà.

DON PAU

Ja veu que pot estar tranquila.

TULA

Sobre tot després de la manera contundent com el seu fill ha tingut l'amabilitat de tranquilisar-me.

DONYA PAQUITA

I la mamà?

ALBERT

Fa dèu dies que es a Vichy.

DONYA PAQUITA

Nosaltres vam esser-hi el mes passat. Per cert que vam trobar-hi una concurrencia distingidíssima. Ministres, comtes, marquesos..., fins un arxiduc de no sé ont. Cregui que s'hi hauría divertit.

ALBERT (*rient*)

Permeti-m que ho dubti. A mi, per descansar, dongui-m un poblet de montanya ben tranquil.

TULA

I sí, dòna! Ja no't recordes que l'Albert ha nascut per ermità?

DON PAU

Segons i com, segons i com. Si tingués a l'ermita una santa com vostè per dirigir-li les seves oracions, no diré que no.

TULA

Quina heretgía! L'Albert està molt per damunt de semblants petiteses. Coses més altes el preocupen.

DON PAU

Coses més altes! Això sí que es una blasfemia. Què hi pot haver-hi de més alt, de més excels,

de més sublim, que la bellesa d'aquesta florida primavera?

TULA

Tingui compte! Miri que les seves paraules podríen semblar una declaració indirecta.

DON PAU

Si'm trobés en la pell de qui jo sé, be passaríen de semblar-ho.

DONYA PAQUITA

I vostè, què hi diu, Albert? Vostè es l'interessat en tot això.

ALBERT

Dispensi-m. Estava tant encantat amb l'espiritual conversa del papà i la seva filla, que no he tingut esma de formar opinió propria.

DONYA PAQUITA

No s'hi val, no s'hi val. D'això se'n diu fugir d'estudi.

TULA

Però, deixa-l, mamà! Deixa-l que's tanqui pudorosament com les fulles d'una sensitiva. Ja, ja, ja! (*Riu afectadament. Don Pau també riu. La Tula s'ha aixecat, deixant l'ombrela en el balancí ont seia.*)

DONYA PAQUITA (*renyant-la*)

Tula!... per Deu!... Dissimuli, Albert, dissimuli.

ALBERT

No, al contrari: si es favor que'm fa. Prefereixo esser una sensitiva que un aparador obert de bat a bat a la tafanería de tothom.

DON PAU
(*aixecant-se, desprès d'un curtíssim silenci*)

Ah, Tula, no me'n recordava. Sab que ja tenim aquelles orquídees?

TULA

Sí? M'agradarà molt veure-les?

DON PAU

Vols acompanyar-l'hi, Albert?

ALBERT

Amb molt gust. (*La Tula va cap a la porta de l'esquerra.*) Vostè no ve, donya Paquita?

DONYA PAQUITA (*excusant-se*)

Estic molt cruixida del viatge, encara.

DON PAU

Les veurà un altre dia.

DONYA PAQUITA (*a l'Albert*)

Si es que podem deixar-los sols, eh?

TULA
(*girant-se des de la porta, rient*)

Tranquilisat: l'Albert tindría seny per tots dos. (*Se'n va. L'Albert la segueix.*)

ESCENA III

DONYA PAQUITA I DON PAU

DONYA PAQUITA
(*s'aixeca i mira a la porta per ont han sortit la seva filla i l'Albert*)

Quina parella faríen!

DON PAU (*acostant-s'hi*)

I be..., casem-los!

DONYA PAQUITA (*girant-se*)

Oh, casem-los! Si l'Albert no s'ho pren amb més fuga... (*Passa cap a la taula.*)

DON PAU

No se'n pot fer cas de l'Albert; té un natural molt apàtic. (*Anant cap an ella.*) I la Tula?

DONYA PAQUITA

No diré que n'estigui bojament enamorada... Però tampoc se'l mira de mal ull. Ara, si l'Albert

la tracta de tant se me'n dona, potser s'encapritxi d'un altre. (*Passa a la dreta de la taula.*) Com de pretendents ne té de sobres...

DON PAU

Del noi jo me n'encarrego.

DONYA PAQUITA

El veig d'una fredor... (*Obre un àlbum.*)

DON PAU (*a l'esquerra de la taula*)

Tampoc estava jo molt entusiasmat de l'Isabel, i vaig casar-m'hi.

DONYA PAQUITA (*mirant-lo fit a fit*)

I per què vas casar-t'hi?

DON PAU (*arronçant les espatlles*)

Això no té cap importancia.

DONYA PAQUITA

Es que si la Tula hagués de trobar la vida de l'Isabel...

DON PAU

No n'hi ha poca de diferencia! La Tula sabrà fer-se estimar, un cop casada.

DONYA PAQUITA (*asseient-se*)

Qui ho sab això!

DON PAU
(*apoiant-se de mans a la taula i baixant la veu*)

Es filla de sa mare, hermosa com ella... i jo'n tinc proves certes de com sabs fer que t'estimin.

DONYA PAQUITA

Calla, Pau... No'm recordis coses...

DON PAU

Per què ha de saber-te greu reviure'ls bons records? Si vols que't digui la veritat, l'idea de casar-los me la va donar el desitg de veure renéixer en ells la nostra joventut, les hores felices que ja no tornaran més per nosaltres.

DONYA PAQUITA (*mirant-lo a la cara*)

Si tant te dolen, perquè feies que s'acabessin?

DON PAU
(*buscant lo que ha de dir*)

Perquè...

DONYA PAQUITA

Sí: perquè llavors te pesavem! (*Somrient amb tristesa.*)

DON PAU

Ah, no! Al contrari. Però, digue-m: no ha sigut millor que'ns separessim bons amics, sense'l regust amarg de les renyines i disputes d'un

amor a les acaballes? (*Amb una punta d'ironia.*) Després, jove i guapa, sabía que no't fora difícil trobar consol, si volíes aconsolar-te... I confessa que't vas aconsolar molt a corre-cuita.

DONYA PAQUITA

No vaig fer sinó seguir el teu exemple: recorda-te'n...

DON PAU

Jo era diferent: tenía necessitat d'oblidar-te i preveia per endavant que m'havía de costar conseguir-ho.

DONYA PAQUITA

Compta si devía costar-me, a mi, que mai he estimat a ningú més. (*Després d'una pausa, molt concentrat.*) Si t'hagués conegut abans de casar-nos, quina felicitat podía esser la nostra!

DON PAU (*redressant-se*)

Tu fent de modista i jo d'escrivent a Câ la Ciutat? Mal per mal, valgué més que no'ns trobessim fins que fou hora.

DONYA PAQUITA (*concentrat*)

No diguis això, Pau.

DON PAU

Per què? Pensa que l'amor passa i la miseria queda. (*Amb vivesa, per treure la mala impres-

sió de les darreres paraules.) I en fi: que no n'hem sigut, també, de feliços? (*Inclinant-se cap an ella per sobre la taula amb fingida emoció.*) I ara la podem veure renéixer en nostres fills, la felicitat nostra. (*Passant a l'altre costat de la taula.*) No n'has dit res al teu marit?

DONYA PAQUITA (*amb menyspreu*)

An ell? No cal que li ho digui. (*Girant el cap per mirar-lo.*) La teva dòna'm sembla que s'ho pendrà de mala manera.

DON PAU

Per què?

DONYA PAQUITA

Vols dir que no sospita res del passat?

(*Don Pau arronsa les espatlles.*)

Me fa una cara més seria!

DON PAU

Sigui com vulgui, no gosarà contradir-me. (*Se posa dret, entre la cadira d'ella i la taula.*) I després: quin partit millor que la Tula pot desitjar pera'l seu Albert? Filla única de pares riquíssims; amb un bon dot, sense les esperances... Perquè suposo que li donareu un bon dot... (*Se recolza d'esquena a la taula.*)

DONYA PAQUITA

No voldrem que'l seu marit pugui avergonyir-la.

DON PAU (*després d'un silenci*)

I si l'Albert se trobés gaire be arruinat, de cop i volta?

DONYA PAQUITA

No crec que esteu en aquest cas.

DON PAU

No! Però pensa que avui la gent de negoci es com si tinguessim el capital al mitg del carrer... Suposa-t, doncs, que vingués una desgracia...

DONYA PAQUITA

La Tula fora rica per tots dos.

DON PAU (*agafant-li una mà*)

No esperava altre de tu : tens un gran cor.

DONYA PAQUITA (*amb emoció*)

Proves te n'he donat.

DON PAU

I no les oblido.

DONYA PAQUITA

Que'n fores d'ingrat, si no te'n recordessis!

DON PAU

Sempre! T'ho juro! (*Amb veu natural.*) I, digues: sexanta o setanta mil duros, be'ls hi deureu donar, a la Tula, veritat?

DONYA PAQUITA

Son pare diu que fins a cent mil pot arribar, el dia que's casi.

DON PAU

Be, molt be. (*Se redressa.*) T'ho dic perquè no vull amagar-te que estem travessant una temporada molt difícil...

DONYA PAQUITA (*amb molta sinceritat*)

Si alguna cosa necessites...

DON PAU

No, no; de cap manera!

DONYA PAQUITA

Ja sabs que puc disposar del que vulgui.

DON PAU

Paquita! M'ofens, proposant-m'ho!

DONYA PAQUITA

Per què? Tu m'has fet conèixer la felicitat, i ho daría tot per tu, creu-me.

(*Se sent la veu de donya Isabel en el fons.*)

DONYA ISABEL

Entreu-ho cap aquí, Llorens!

DONYA PAQUITA (*sorpresa*)

La teva dòna! (*S' aixeca sense moure-s.*)

DON PAU (*també sorprès*)

Que es extrany!
(*Va cap a la porta del fons, per ont entren donya Isabel, amb un sac de mà, i la Roser, amb un sac i una maleta.*)

ESCENA IV

ELS MATEIXOS, DONYA ISABEL I LA ROSER

(*Donya Isabel es una senyora de quaranta vuit anys, però que n'aparenta més; té el cabell tot blanc; en la seva cara, de linies molt correctes i d'una blancor mate, s'hi veu el rastre d'un sofriment interior, que també's traslllueix en la gracia trista del seu enraonar i de les seves maneres; va tota vestida de negre, molt senzilla, però molt elegant. La Roser es una xicota de vintitrès anys, de caràcter concentrat; sense ser una bellesa, la seva cara captiva per l'expressió inteligent i sincera que mostra; se veu que la seva ànima es més bella que la seva cara. Du un vestit de viatge de llaneta clara i un barret de palla, d'home, amb un vel blanc.*)

DON PAU (*a donya Isabel*)

Com es que torneu tant aviat?

DONYA ISABEL

Res; anyorava Barcelona.

DON PAU

I ara!

DONYA ISABEL

(*va a deixar el sac en una cadira al costat de l'arquimesa*)

Sí; dugues dònes soles, enmitg de tanta gent... va començar a venir-me una tristesa... I després, separada del noi...

(*Se treu el barret. La Roser deixa'l sac i la maleta vora del canapè i's treu el barret i els guants.*)

DONYA PAQUITA

Què me n'alegro d'aquesta casualitat! (*Fent alguns passos cap a donya Isabel.*) No'm pensava tenir el gust de veure-la.

DONYA ISABEL

(*girant-se, però sense moure-s ni allargar-li la mà*)

Ah! Es vostè?... Dispensi. Tampoc comptava trobar-la a casa.

DON PAU

Van arribar ahir vespre de San Sebastián.

DONYA PAQUITA

I la primera visita a sigut per vostès. No savía que fos a Vichy.

DONYA ISABEL

Ah!

(*El criat i un moço dels de la Central, duent un mundo, per una nança cada hu, entren pel fons.*)

CRIAT

Senyora...

DONYA ISABEL

Deixeu-lo aquí. (*Senyalant a l'esquerra, prop de l'arquimesa; el criat i el moço l'hi porten i l'hi deixen.*) Cuidado!

DONYA PAQUITA

Sembla que li ha provat el viatge!

DONYA ISABEL

Sí, molt be; gracies. (*Sense girar-se, treient diners d'un porta-monedes i donant-los al moço de la Central. An en Pau.*) I l'Albert?

DON PAU

Es a ensenyar les orquídees a la Tula.

(*La Roser agafa'l sac i la maleta i va cap a la primera porta de la dreta.*)

DONYA PAQUITA

Li agraden tant les flors a la meva filla!

DONYA ISABEL (*sense fer cas d'ella*)

Roser, vols fer el favor d'entrar-me això allà

dins? (*Pel barret, que té a la mà. La Roser s'hi acosta per pendre-ho.*) Deixa les maletes: ja les entrarà'l criat.

ROSER

No, senyora; no cal.

DONYA ISABEL

Sí, dòna. (*Al criat, que se n'anava.*) Llorens, agafi les maletes i porti-les a la meva habitació.

(*El criat pren les maletes de la Roser, i tots dos se'n van per la primera porta de la dreta. L'Albert i la Tula entren, enraonant, per la porta de l'esquerra. Donya Paquita ha baixat cap a l'esquerra del prosceni. Don Pau, vora la taula, a la dreta. Donya Isabel, en el fons esquerra. Se va fent fosc.*)

ESCENA V

ELS MATEIXOS, LA TULA I L'ALBERT

TULA

No, no ho vull... No ho coneix!

ALBERT

Fugi! Si no val... (*Adonant-se de la seva mare.*) Oh! Mamà! (*Corre cap an ella i l'abraça.*)

DONYA ISABEL

Albert! (*Li fa un petó, i ell la besa en el front.*)

ALBERT

I com es que ets aquí? Que no estas bona? (*Tenint-la agafada pels braços.*)

DONYA ISABEL

(*resplandint-li tota la cara de l'alegria de veure el seu fill*)

Sí, fill meu!

ALBERT

M'enganyes!

DONYA ISABEL

Te dic que no!

ALBERT

I no t'ha passat res?

DONYA ISABEL

No, res.

ALBERT

De debò?

DONYA ISABEL

Sí, home!

ALBERT

Doncs, per què has vingut?

DONYA ISABEL

Feia tant temps que no't veia!
(*Mirant-se'l, enamorada.*)

ALBERT

Oh! Mamà! (*Amb molta emoció.*)

TULA (*a l'Albert*)

Vol permetre que saludin a la seva mamà?

ALBERT

Amb molt gust. (*Se n'aparta.*)
(*La Roser torna a entrar per la primera porta de la dreta, puja cap al fons, l'Albert va a saludar-la, i tots dos queden enraonant prop del canapè.*)

TULA (*a donya Isabel*)

El seu fill es un egoista: no més pensa en ell. (*Donant-li la mà.*) Sembla que li ha provat, el viatge!

DONYA ISABEL

Sí, molt be, Tula.

TULA

Està molt millor que quan varem anar-nos-en.

DONYA ISABEL

Vostè sí que cada dia millora.

DON PAU (*acostant-s'hi*)

Veritat?

DONYA ISABEL

Està feta un pom de flors.

TULA

Per Deu, no'm sofoquin! (*Amb coqueteria.*)

DON PAU

Llàstima que jo no'm pugui treure vint anys de sobre!

DONYA PAQUITA (*a donya Isabel*)

Que no'l sent! (*A don Pau.*) Miri-s que la seva senyora tindrà gelosía!

DONYA ISABEL

No; hi estic acostumada!

TULA

Que anem, mamà?

DONYA PAQUITA

Quan vulguis!

DON PAU

Ja volen deixar-nos?

TULA

Sí; donya Isabel voldrà descansar.

DONYA PAQUITA

Vindrem un altre dia amb més calma.

DON PAU

Quan vulguin; saben que sempre se les veu amb gust.

TULA

Gracies. (*A la Roser, amb intenció, per separar-la de l'Albert.*) Roser: vol donar-me aquella ombrela? (*La que ha deixat en el balancí, en l'escena segona. L'Albert, que li ha conegut l'intenció de mortificar a la Roser, se precipita a buscar-la.*)

DONYA PAQUITA (*a donya Isabel*)

He tingut una verdadera satisfacció de veure-la bona.

DONYA ISABEL

Igualment; gracies.

ALBERT (*donant l'ombrela a la Tula*)

Si es servida.

TULA (*molt secament*)

Massa amable! (*Li gira l'esquena. A donya Isabel.*) Donya Isabel: benvinguda sigui!

DONYA ISABEL

Gracies, Tula; memories al papà.

TULA

Gracies. (*Va cap a la porta del fons*

DONYA PAQUITA (*despedint-se de l'Albert*)

Que no sigui tant car de veure, aquest an sent?

ALBERT

Faré'ls possibles.

DONYA PAQUITA

Fassi-ho; si no, renyirem!
(*Les dues senyores surten pel fons, junt am don Pau, que les acompanya.*)

DON PAU (*tot acompanyant-les*)

Recordin que esperem una visita més llarga.

DONYA PAQUITA

No'ns en oblidarem, no. (*Se'n van.*)

ESCENA VI

DONYA ISABEL, ROSER I ALBERT

(*La Roser agafa 'l sac de mà que duia donya Isabel i l'entra a l'habitació d'aquesta; després torna a sortir, obre 'l mundo i comença a treure roba.*)

ALBERT (*agafant a la seva mare*)

Be, be, senyora! (*La porta cap al prosceni.*) s dir que vostè anyorava el seu fill?

DONYA ISABEL

I tu, no m'anyoraves?

ALBERT

No, no.

DONYA ISABEL

Ai, el grandíssim! Que no'l sents, Roser?

ROSER

Castigui-l, castigui-l.
(*Entra a l'habitació de donya Isabel.*)

ALBERT (*a la seva mare*)

Però si no'm deixes acabar.

DONYA ISABEL

Veiam; digues, digues.

ALBERT (*molt amorós*)

Com vols que t'anyori, dòna, si per més lluny que te'n vagis sempre't tinc aquí, dintre'l meu cor!

DONYA ISABEL (*abraçant-lo, plorant*)

Fill de la meva ànima! Tu ets el meu consol, la meva esperança!

ALBERT

I ara, mamà! No ploris, dòna. (*A la Roser, que surt de l'habitació.*) Que no ho veu, Roser? Jo crec que m'han cambiat la mare. Sí, sí; la meva era més valenta; no plorava mai.

DONYA ISABEL

Són llàgrimes de felicitat, que no fan mal, fill meu!

ALBERT

Anem, anem; això es que'l viatge t'ha deixat dèbil. Vina a la teva habitació, que reposaras. (*L'hi acompanya, agafada per la cintura.*)

DONYA ISABEL

Ja't cuidaras d'arreglar-ho tot, Roser?

ROSER

Sí, senyora, sí; no passi ansia.
(*L'Albert i donya Isabel entren en l'habitació d'aquesta.*)

ESCENA VII

ROSER I DON PAU

(*La Roser va treient roba del bagul: després d'un moment, com que s'ha anat fent fosc i no s'hi veu, va a voltar una clau que hi ha a la porta del fons i encén les bombetes de l'aranya. En aquest moment entra don Pau.*)

DON PAU

I doncs, t'ha provat, Roser?

ROSER

Sí, senyor; gracies.
(*Va cap al bagul i s'ajup pera anar treient roba.*)

DON PAU
(*acostant-s'hi i volent agafar-la*)

I encara ets tant esquerpa?
(*La Roser se redreça i s'enretira, arrugant les celles, amb un moviment ple de dignitat i sense dir res.*)

Que ets tonta!
(*Pausa. Se la queda mirant un moment en silenci; la Roser té la mirada fixa a terra; la seva indignació no més se li coneix per la respiració forta i acelerada que li fa anar el pit molt depressa. Don Pau afegeix, arronçant les espatlles:*)
No sabs lo que't perds!
(*Gira l'esquena i se'n va per la segona porta de la dreta. Quan don Pau es fòra la Roser queda encara un moment sense moure-s de la posició que estava; després aixeca el cap i fa un sospir; en la seva cara s'hi veu pintat el greu dolor i la ira que li han causat les paraules i la conducta ofensiva de don Pau. Va cap al bagul i queda un instant dreta, d'esquena al públic, aixugant-se les llàgrimes; després torna a posar-se de genolls i segueix treient roba del bagul. Al cap d'una mica s'aixeca, n'agafa un plec de blanca i va a la porta del fons.*)

ROSER (*cridant*)

Llorens!

CRIAT

Què mana?

ROSER

Vol donar això a la cambrera?
(*Donant-li la roba.*)

CRIAT

Sí, senyora.
(*La pren i se'n va. La Roser torna cap al bagul. L'Albert surt de l'habitació de la seva mare.*)

ESCENA VIII

ROSER I ALBERT

ALBERT
(*acostant-se amb vivesa a la noia*)

Roser, quina alegría m'ha donat la vostra arribada!

ROSER (*amb temor*)

Calla, Albert; poden sentir-nos.

ALBERT

Un dia o altre han de saber-ho.

ROSER

No hi fa res; no cridis.

ALBERT (*baixant una mica la veu*)

Doncs, sí: me feia una tristesa haver d'anar-me'n sense tornar-te a veure!

ROSER

Te'n vas?

ALBERT

Sí: he d'anar a Inglaterra. (*Dolent-li.*)

ROSER

I t'hi estaras molt temps?

ALBERT

Dos mesos... Una eternitat! Compta, si no hagués pogut despedir-me!

ROSER (*com a sí mateixa*)

Potser hauría valgut més!

ALBERT (*amb sorpresa*)

Estas en tu, Roser?

ROSER

Albert..., ja sabs com t'estimo..., ja sabs que en mi no hi ha fingiment: tot el que tinc al cor tinc a la boca.

ALBERT

Si no fossis així, no t'estimaría.

ROSER

Doncs, be... fas mal d'estimar-me.

ALBERT (*amb molt entusiasme*)

Perquè, si ets hermosa i bona, i la teva ànima comprèn els ideals de la meva vida i'm dona forces pera realitzar-los?

ROSER

Però, i el món, Albert? I la teva familia?

ALBERT

Què n'has de fer del món? Desgraciat del que no té prou força ell mateix i l'ha d'escoltar per orientar-se. Tu vulgues viure la teva vida, Roser; escolta la veu de la teva ànima i fes el que ella't digui.

ROSER

I si'm digués que no hauría d'estimar-te?

ALBERT

No soc digne del teu amor?

ROSER

Si més gran pogués esser, encara no t'estimaría com te mereixes!

ALBERT

I doncs?

ROSER

Mira, Albert: durant aquests dies que he sigut fòra, sense veure-t, lluny de la teva presencia,

que'm té encisada, he pensat molt en la nostra situació i he comprès que'ls nostres somnis no poden realitzar-se.

ALBERT

Per què, no?

ROSER

Qui soc, jo, Albert? La pobre filla d'uns masovers, que'ls amos reculliren quan va quedar sense mare. Es aquesta l'esposa que't mereixes?

ALBERT

L'única, Roser. Tu ets la veritable esposa: la que confon la seva ànima amb l'ànima del espòs, fent-lo més fort per la vida.

ROSER

Tu no penses en els teus pares. Ells m'han recullit, m'han educat, m'han fet el que soc... i com els pagaré la seva bona obra?

ALBERT

Fent la felicitat del seu fill! Si encara t'hauríen de donar gracies!

ROSER (*amb dolor*)

No es això el que ells diran. Als seus ulls passaré per una ambiciosa, per una desagraida!...

ALBERT

Què't fa, si interiorment quedes contenta de tu mateixa?

ROSER (*amb tristesa*)

Es que no'n quedo, Albert.

ALBERT

No ets tu qui parla: són les preocupacions del món que se t'imposen.

ROSER

Creu-me, Albert, t'ho demano! Olvidem aquest amor, que serà la nostra desgracia. Pensa en el disgust que donaríes als teus pares. Fes-ho per ells, que tant bons han estat per mi.

ALBERT

Però no ho veus que tot es en và? Com més esforços fassis per convence-m que no t'estimi més t'estimaré, al veure l'hermosura de la teva ànima. Desenganya-t, Roser: els que, com nosaltres, s'han arribat a estimar d'amor, ja no poden esser feliços més que units per tota la vida.

ROSER (*sortint-li de l'ànima*)

Doncs, Senyor! Per què has d'esser tant ric i jo tant pobre?

ALBERT

Ho veus, ho veus, com no eres tu la que parlaves? Tens por que diran que no m'has estimat

a mi, sinó als diners. Menyspreua les ànimes esquifides que amiden tots els sentiments amb la seva petitesa! Viu la teva vida amb sinceritat, segueix el teu camí serenament.

ROSER

Però, i els teus pares, Albert? I els teus pares, que tant han fet per mi?

ALBERT

Desgraciada, t'hauríen fet, si jo no arribo a estimar-te. T'han criat com planta d'estufa, dintre un ambient que no era'l teu, i quan hauríes estat a punt de treure florida, llavors t'hauríen trasplantat a un terrer pobre, sense'ls elements de vida espiritual a que estas acostumada, i t'hauríes anat migrant i assecant-te d'anyorament, lluny del jardí somniat dels teus amors.

ROSER (*convençuda*)

Sí que es veritat.

ALBERT

Doncs jo no vull que's coll-torci la teva ànima en flor; jo la recullo i la planto en el meu cor, perquè enflairi la meva vida.

ROSER

(*vençuda per l'emoció, posa'l cap en el pit d'ell*)

Albert!

ALBERT

Si les riqueses ens han de separar, abandonem-les! Perquè les hem de voler, les riqueses, essent tant rics d'amor? Som joves, i en qualsevol recó de món serem feliços, amb l'amor i el treball, les dues poesíes de la vida!

ROSER

Sí, sí!

ALBERT

I tu'm deies que t'oblidés! Que t'oblidés, a tu, que ets l'amor vivent, el meu sant amor, la força de la meva ànima! Què fora de tu, si t'abandonava?

ROSER

Me moriría!

ALBERT

I jo vull que visquis! Jo vull que visquis, per confondre la teva vida amb la meva i fer-ne una de sola, una vida forta, resplendenta d'amor!

ROSER

Oh! Albert meu!
(*Li lliga els braços al coll. L'Albert li agafa el cap i li fa un petó al front. Don Pau surt de la seva habitació, amb el berret a la mà, per anar-se'n, i els sorprèn.*)

ESCENA DARRERA

ELS MATEIXOS I DON PAU

DON PAU (*amb reny, des de la porta*)

Albert!

ROSER (*amb esglai*)

Reina santa!

(*L'Albert i la Roser se separen confosos, sense saber què fer. La Roser va reculant fins a l'esquerra; allí queda dreta, plantada com una estatua, quasi arreconada a la paret.*)

DON PAU

Be! Molt be!

(*Una pausa. Don Pau travessa l'escena per anar-se'n. L'Albert, al veure-ho, surt del seu ensopiment, i va per deturar-lo.*)

ALBERT (*com volent-li explicar*)

Papà!...

DON PAU (*interrompent-lo*)

No, ara no; ja'n parlarem una altra estona!

(*Se'n va per la porta del fons. Quan Don Pau es fòra la Roser se'n va per la porta de l'esquerra, plorant silenciosament. L'Albert queda un instant indecís; després la segueix. En el moment que passa la porta cau la cortina.*)

ACTE SEGON

ACTE SEGON

La mateixa decoració. Es al matí de l'endemà.

ESCENA PRIMERA

DON PAU I EL CRIAT, DESPRÉS DONYA ISABEL

(*Don Pau està passejant amunt i avall de la sala, acabant de fumar un cigarret; al cap d'una estona toca un timbre. Apareix el Criat en la porta del fons.*)

DON PAU

Pregunta si la senyora es llevada, i digue-li que l'espero.

(*El Criat se'n va per la primera porta de la dreta, tornant a sortir al cap d'una mica. Don Pau continúa passejant-se.*)

CRIAT

Ve desseguida.

(*Surt pel fons. Don Pau continúa el seu pas-*

seig. Al cap de poca estona entra Donya Isabel per la primera porta de la dreta.)

DONYA ISABEL

Me demanaves?

DON PAU

Sí. (*Va cap a la taula.*) Asseu-te. (*Li indica una cadira que hi ha de l'altre costat d'aquella.*)

DONYA ISABEL (*asseient-se*)

Què vols?

DON PAU (*dret, amb ironía*)

Felicitar-te de com vigiles magníficament les coses de casa.

DONYA ISABEL (*amb tristesa resignada*)

Fes-me gracia de les teves ironíes i digue-m el que m'has de dir, si vols dir-ho.

DON PAU

No sabs res del que passa, veritat?

DONYA ISABEL

Tantes coses sé que no voldría saber-les!

DON PAU (*agressiu*)

Però no't preocupes de les que més hauríen d'interessar-te.

DONYA ISABEL
(*amb indignació continguda*)

Tu'm dones prous motius de preocupació amb la teva conducta.

DON PAU (*irònic*)

Molt ben pensat! La millor manera d'aconseguir que no't fassin càrrecs es començar per ferne tu als altres.

DONYA ISABEL (*amb dignitat*)

I quins càrrecs pots fer-me?

DON PAU

Que no compleixes els teus devers de mestressa de casa i de mare de familia.

DONYA ISABEL (*amb ironía trista*)

I ets tu qui ho diu!

DON PAU

Sí: jo.

DONYA ISABEL

Deuríes voler que't prengués per exemple.

DON PAU

El que voldría, que vigilessis una mica més la Roser, la teva protegida.

DONYA ISABEL

No ho necessita. D'això't queixes tu: que es massa bona.

DON PAU

Infeliça! (*Amb compassió menyspreuadora.*) El que es, una hipòcrita que t'enganya vergonyosament sense que te n'adonis.

DONYA ISABEL

No t'ho prenguis amb tanta furia. ¿Que't penses que'ls ignoro, els motius de la teva malvolença?

DON PAU

Isabel!

DONYA ISABEL

Deixa-l estar aquest to de dignitat ofesa. Ho sé del cert que no es culpa teva si la Roser continúa essent honrada: ja has fet els possibles per convertir-la en qualsevol cosa.

DON PAU

Jo!

DONYA ISABEL (*amb fermesa*)

Sí, tu.

DON PAU

I com?

DONYA ISABEL

No fassis dir-m'ho...

DON PAU

Vull saber de què m'acuses.

DONYA ISABEL

Vols saber-ho? (*S'aixeca pausadament.*)

DON PAU

Sí.

DONYA ISABEL (*esclatant*)

De que no has respectat ni el sagrat d'aquesta casa, ni la seva ignocencia, ni el seu desamparo, perseguint-la amb intencions vergonyoses.

(*Va cap al fons.*)

DON PAU

I que n'ets d'ignocenta!

DONYA ISABEL (*girant-se*)

Què! Gosaras negar-ho?

DON PAU

Ella t'ho ha contat, no es cert?

DONYA ISABEL

No: la pobre sofría'ls teus afronts sense descloure'ls llavis.

DON PAU (*acostant-se an ella*)

Sofría! El que ha procurat, fer recaure les sospites damunt del pare, per poder conquistar el fill sense destorb.

DONYA ISABEL

Què dius?

DON PAU

I tu, infeliça, desconfiant de mi, no has sabut veure com l'aranya anava teixint la seva tela per cassar l'Albert.

DONYA ISABEL

Es una calumnia que li lleves!

DON PAU

I si't digués que'ls he trobat petonejant-se, què diríes?

DONYA ISABEL (*amb molta convicció*)

Que no pot ser!

DON PAU

Doncs sàpigues que ahir a la tarda, poc després d'haver arribat nosaltres, vaig sorpendre-ls abraçats tendrament, la teva ignocenta i el teu fill. I que no se n'amagaven, no: l'idili passava aquí mateix.

(*Donya Isabel se mira fixament al seu marit com volent endevinar si diu veritat: aquest*

sosté la mirada. A l'últim, vençuda la seva desconfiança, se gira i baixa cap al prosceni, dient amb indulgencia:)

DONYA ISABEL

Potser sí..., són tant joves! (*Una pausa. Com a sí mateixa.*) La culpa es nostra de no haver sabut veure el perill.

DON PAU

No: teva solament. Enlluernada per aquells posats de santeta, no t'has adonat de com anava treballant, la mosca balva. Si no soc jo, te la trobes casada amb el teu fill, dejuna encara de sospitar res. (*Baixa cap al prosceni.*) Ja pots compendre, després d'això, que no la podem tenir més a casa. (*S'asseu prop de la tauleta.*)

DONYA ISABEL
(*dreta, al costat de la taula*)

I què serà d'ella?

DON PAU

Li farem un dot, i que s'arregli. Amb diners rai, no faltarà qui s'hi casi: els diners ho tapen tot.

DONYA ISABEL
(*amb veu baixa i molta pena*)

Pobre!

DON PAU

No més falta que encara la compadeixis!

DONYA ISABEL
(*com parlant amb sí mateixa*)

Potser l'estima de cor, a l'Albert.

DON PAU (*amb despreci*)

Beneída! (*Cambiant de to.*) I encara que l'estimés: voldríes casar el noi amb la filla d'uns tristos masovers nostres?

DONYA ISABEL

Si hagués d'esser-hi feliç...

DON PAU

I què hauría d'esser! El que avui necessita l'Albert es trobar un bon dot que l'ajudi a refer la nostra fortuna.

DONYA ISABEL (*amb sorpresa*)

Què dius!

DON PAU

Sí; la nostra posició, Isabel, s'aguanta per un fil!

DONYA ISABEL

Però es de veres?

DON PAU

Desgraciadàment! El millor dia pot venir un daltabaix, que s'ho enrossegui tot.

DONYA ISABEL
(*deixant-se anar sobre una cadira*)

Vetaquí el fruit de la teva conducta!

DON PAU (*aixecant-se menaçador*)

Ja sabs què dius!

DONYA ISABEL (*amb fermesa*)

Sí: amb les teves disbauxes no has mirat que destruíes l'avenir del teu fill.

DON PAU (*concentrat, fingint pena*)

Està be: t'he donat motius per pensar-ho; no ho nego. Però encara que no es meva la culpa si anem a la ruina, no vui defensar-me. (*Fingint dignitat i emoció continguda.*) Quan ja no hi hagi remei, sabré pagar-ho amb lo únic que es ben meu: la vida. (*Molt marcat; puja cap al fons.*)

DONYA ISABEL (*aixecant-se esfereida*)

Oh! Què dius, desgraciat!

DON PAU (*sense girar-se*)

Doncs què't pensaves?

DONYA ISABEL
(*corrent cap a ell i agafant-lo per les espatlles*)

Pau! Pau! Perdona-m!

DON PAU

(*treient-se-la de sobre amb una revolada*)

Ves, ves: no m'amoinis.

DONYA ISABEL

(*vora d'ell, però sense tocar-lo; plorant i amb gran prec*)

Perdona-m, Pau! No sabía'l que'm deia. Soc una pobre dòna que s'ha passat la vida recullint fel en el seu cor, i ara li ha sortit tot, sense voler, d'una glopada.

DON PAU

Deixa-m! Què se te'n dona de mi? Tu i el teu fill ja podreu viure amb la part que us quedi.

DONYA ISABEL

Tingues compassió, Pau! Empenya, ven les hisendes... ven el que convingui.

DON PAU

Què'n treuría! Una vegada haguessim liquidat, també quedaríem pobres.

DONYA ISABEL

No hi fa res: treballarem.

DON PAU

Infeliça!

DONYA ISABEL (*plorant*)

Però jo vui que visquis, Pau, jo vui que visquis!

DON PAU

Ves a seure, ves: què se'n treu de ploriquejar?

DONYA ISABEL

I doncs què he de fer, Reina del cel!
(*Cau asseguda en una cadira, plorant.*)

DON PAU (*acostant-s'hi*)

Què? Tenir confiança en mi, que mentres tu m'acusaves d'haver destruit la posició de l'Albert, no més pensava en salvar-lo an ell i salvar-nos a tots.

DONYA ISABEL (*sortint-li de l'ànima*)

Oh, sí, sí, salva-ns!

DON PAU (*després d'un silenci*)

Sols hi ha un medi: casar l'Albert. Buscar-li un partit que'ns refassi.

DONYA ISABEL (*amb afany*)

I creus trobar-lo?

DON PAU

Ja'l tinc.

DONYA ISABEL (*amb afany i alegría*)

Qui es?

DON PAU

La Tula.

DONYA ISABEL

(*s'aixeca com moguda per un ressort*)

Com! La filla d'aquella... (*Amb fermesa.*) Ah, no: mai!

DON PAU

I ara!

DONYA ISABEL

(*passejant-se nerviosament del fons al prosceni*)

L'Albert no pot casar-s'hi.

DON PAU

Per què?

DONYA ISABEL

I m'ho preguntes!

DON PAU

Sí.

DONYA ISABEL

Massa que ho sabs.

DON PAU

El que sé que, per una ximplería de dònes, faras la desgracia de l'Albert i la nostra.

DONYA ISABEL
(*agafant-se les mans l'una amb l'altra*)

Pau, no'm martiritzis! Ja ho sabs tu per què no puc voler que s'hi casi.

DON PAU

Per què? Explica-t! Què li pots retreure a la noia?

DONYA ISABEL

Però i sa mare? I sa mare? (*Plantant-se-li al davant.*) I tu voldríes que dongués el meu Albert a la filla d'aquesta... donota, tenint el mirall de com ha sigut ella?

DON PAU

No es pas això que't mou.

DONYA ISABEL

Sembla mentida que tu hagis pogut pensar mai en aquest casament! Ningú com tu ho sab què ha sigut aquesta dòna! Mira com ha pagat al seu marit, que la va treure de la miseria, que l'ha estimada com ella no's mereixía!... Traint-lo, enganyant-lo vilment, matant-lo a disgustos... Ah! jo no vull pas exposar el meu fill a passar la mateixa miserable vida.

DON PAU
(*avançant cap a ella i mirant-la en el blanc dels ulls*)

Te repeteixo que no es pas això que't mou.

DONYA ISABEL (*esma-perduda*)

Pau!...

DON PAU
(*a mitja veu, però amb molta força*)

No... què se te'n dona del teu fill? La teva gelosía es la que parla!

DONYA ISABEL (*amb resolució*)

I be, doncs, sí: es veritat. Aquesta dòna m'ha robat la pau de la meva vida, ha destruit la meva felicitat, ha escarnit els meus drets, ha trepitjat el meu amor d'esposa... Per ella s'ha aixugat la font de llàgrimes del meu cor, després de rajar seguidament de nit i de dia. (*Amb un gran gest tràgic.*) Tot un mar de llàgrimes ens separa!

DON PAU (*irònic*)

Així, dòna, així! Treu-te la careta de bons sentiments que disfreçava les teves rencunies.

DONYA ISABEL

I tu volíes unir pels fills el butxí i la víctima!... (*Amb fermesa.*) Ah, no: no pot ser! N'hauríes de tenir un remordiment no més d'haver-ho pensat.

(*No podent més, cau, retuda, pantejant, en una cadira, prop de la taula, i posa'l front en el palmell de la mà. Una pausa.*)

DON PAU
(*repenjant-se de mans sobre la taula, de l'altre costat, amb ironía ben marcada*)

Be, molt be! Jo't felicito coralment de la teva actitut. A l'últim has deixat veure'l fons de la teva ànima egoista.

DONYA ISABEL (*redreçant el cap*)

Què diu aquest home!

DON PAU
(*redreçant-se tot ell i amb molta força*)

Sí, egoista! L'amor de mare, d'esposa, tot ho sacrifiques al teu ressentiment personal.

DONYA ISABEL
(*posant-se les mans al cap, amb dolor intens*)

Oh, Deu del cel!

DON PAU

Està be: acaba la teva obra. Quan tot ja estigui destruit, llavors podras esplaiar-te contemplant el eu immens orgull redreçant-se solitari per damunt les runes de la familia.

DONYA ISABEL (*amb queixa defallida*)

Pietat, Pau, pietat! Tingues pietat d'aquesta pobre dòna!

DON PAU

Ets tu, que hauríes de tenir-ne: tu, que tens en

les teves mans l'avenir del teu fill, la salvació de tots nosaltres...

DONYA ISABEL
(*esclatant en plor convulsiu*)

Senyor! Senyor! Jo'm tornaré boja!...
(*Deixa anar el cap sobre la taula, amagant-lo entre'ls braços. Un llarg silenci. Donya Isabel segueix plorant amb grans sanglots, que li fan trontollar tot el cos. Don Pau la contempla amb satisfacció, comprenent que d'aquella crisi'n sortirà vençuda. Després de bona estona, quan el plor d'ella's va calmant, s'hi acosta i la toca de l'espatlla. Donya Isabel aixeca'l cap i el mira com inconscient, baixant-li cara avall les llàgrimes, que no cuida d'aixugar-se.*)

DON PAU (*veient que ella no diu res*)

I be?
(*Donya Isabel, al sentir la seva veu, s'estremeix com tornant a la realitat; se passa les mans per la cara i diu amb veu trencada, que quasi no se sent:*)

DONYA ISABEL

Fes el que vulguis... Alabat siga Deu!

DON PAU
(*després d'haver donat un passeig, reflexionant en silenci*)

Avui mateix, doncs, marxareu al mas amb la

Roser. Al pare d'ella li expliques la cosa com te sembli. Es dir... no : valdrà més que jo vingui també amb vosaltres.

DONYA ISABEL

Com vulguis.

DON PAU

Crida a la Roser, i enten-te amb ella. Mentrestant, donaré ordes perquè'ns tinguin el cotxe a punt. Marxarem després de dinar; en el tren de les dues.

(*Surt per la porta de l'esquerra. Donya Isabel queda bona estona immòbil, amb la mirada fixa, sense veure res; després fa un profond sospir i mormola, amb veu tremolosa de llàgrimes:*)

DONYA ISABEL

Fill meu! Fill del meu cor!

(*Plora silenciosament. Després d'una pausa, s'aixeca, aixugant-se les llàgrimes, va cap a la primera porta de la dreta i crida:*)

Roser... Roser... Vina.

(*S'asseu vora de la taula.*)

ESCENA II

DONYA ISABEL I LA ROSER

ROSER

(*sortint per la primera porta de la dreta*)

Què mana?

DONYA ISABEL

Vina, sèu.

(*La fa seure al seu costat. Amb reny carinyós, agafant-li les mans i mirant-la fixament.*)

Per què m'has enganyat, Roser? Per què no m'has dit el que passava entre tu i l'Albert? Jo, que t'he fet de mare!...

ROSER

(*caient de genolls i abaixant el cap*)

Perdó!

DONYA ISABEL

Es dir que es veritat?

(*La Roser fa que sí amb el cap i plora, amagant-lo en la falda de donya Isabel. Aquesta amb tristesa, compadint-la:*)

Què has fet, desgraciada!

ROSER

L'estimo amb tota l'ànima.

DONYA ISABEL

Però i la teva honra?...

ROSER (*aixecant el cap*)

Què diu! L'Albert m'estima massa per no respectar-me.

DONYA ISABEL

Tens raó, filla meva... Perdona-m, perdona-m si he fet un mal pensament... (*La fa aixecar i la fa seure.*) I ara, escolta-m amb tota la serenitat que puguis. (*Després d'una petita pausa.*) Jo no dubto pas que l'estimis de cor, a l'Albert..., i que ell potser també t'estima... Ha sigut una desgracia que us enamoressiu!... No us en culpo pas... Sou joves, bons tots dos... i us heu anat estimant, sense adona'us-en... fins que'l cor ha parlat...

ROSER

Oh, gracies!

DONYA ISABEL

Sí... tot ho comprenc... La culpa no es pas vostra: la culpa es meva, per no haver-me adonat a temps que ja no ereu les dues criatures que jo veia amb el meu cor. (*Passant-se la mà pel front.*) Què hi farem! La desgracia ja no pot evitar-se... No'ns queda altre camí que provar de posar-hi

tot el remei que's pugui. (*Després d'una llarga pausa, com dolent-li.*) Roser... tu no pots estar més amb nosaltres.

ROSER

Deu meu!

DONYA ISABEL

Ja ho veus tu mateixa!... Què hi faríes a casa?... Ara, sobre tot, que l'Albert haurà de casar-se.

ROSER

(*La mira com no comprenent-ho; després, igual que si hagués rebut un cop al pit, se blinca de cos, amaga la cara entre les mans, i esclata en plor.*)
Oh, mare meva!

DONYA ISABEL
(*volent-la aconsolar, amb veu tremolosa d'emoció*)

Roser! Per Deu, filla!... Nosaltres farem per tu tot el que's pugui...; te donarem un bon dot..., te buscarem un bon minyó que't fassi feliça...

ROSER (*entre sanglots*)

No, no...: la meva vida ja es perduda.

DONYA ISABEL

No, Roser...; això són foguerades de la joventut...

ROSER

Vostè no sab com l'estimo, a l'Albert.

DONYA ISABEL

Ai, filla meva! Els matrimonis d'amor no són pas els més feliços. Jo també l'estimava, el meu marit, quan vaig casar-me, i veies si n'es, de miserable, la meva vida!

ROSER

Es que jo estimo al seu fill d'una altra manera... En ell hi veig encarnats els més nobles sentiments de la meva ànima.

DONYA ISABEL

Igual que jo, Roser, igual que jo.

ROSER (*concentrat i amb una punta de duresa*)

S'enganya! L'amor de vostè no passava del cos: si no no s'hauría casat.

DONYA ISABEL (*ofesa*)

Roser! (*Després d'una pausa.*) Sí..., potser tens raó. (*Queda un moment pensativa.*) Però l'amor no ho es tot, en aquest món... Filla meva, jo no volía dir-t'ho... estem quasi arruinats... Si l'Albert no fa un bon casament, què serà d'ell, què serà de nosaltres!

ROSER (*en veu baixa*)

I vostè creu que l'Albert serà feliç?

DONYA ISABEL

Per què no ha d'esser-ne?

ROSER (*somrient amb tristesa*)

Vostè no'l coneix, encara.

DONYA ISABEL

No l'he de conèixer! Criatures! Vosaltres us penseu que, fòra aquest amor, la vida es acabada... El temps tot ho cura, filla meva; fins les ferides més fondes, fins aquelles que semblen no tenir remei. Ja ho sé que'l que't demano es un sacrifici; mes no tant gros com tu te l'afigures. Fes-lo, Roser! Fes-lo per la pau, per la felicitat de tots nosaltres.

ROSER (*amb amargura*)

Té rao: jo no tinc dret a ser feliça.

DONYA ISABEL

Sí, també'n seras. El record de la teva bona obra't donarà una satisfacció que no la somníes. (*Amb prec carinyós.*) Roser, es una mare la que't demana'l benestar del seu fill... Per lo molt que t'he estimat, per tot lo que he fet per tu!...

ROSER

(*després d'una lluita interior, aixecant-se, amb veu quasi imperceptible*)

Digui, què vol que fassi.

DONYA ISABEL

(*agafant-li una mà, amb gran emoció*)

Oh! Gracies, gracies! Deu te beneirà des del cel i jo t'ho agrairé tota la vida.

(*La Roser està mitg girada. Donya Isabel li besa la mà; la Roser esclata en plor i's llença als seus braços, quedant abraçades i plorant totes dues. Al cap d'una estona donya Isabel li agafa el cap amb totes dues mans i li fa un petó al front. Se separen aixugant-se les llàgrimes; la Roser s'asseu en el canapé; donya Isabel va cap a l'esquerra. Quan s'ha revingut de l'emoció s'acosta a la Roser.*)

DONYA ISABEL

(*inclinant-se, amb llàstima carinyosa*)

Sofreixes molt, Roser?

(*La Roser abaixa el cap sense dir res. Donya Isabel, asseient-se al seu costat i agafant-li una mà.*)

Pobre filla meva! (*Després d'una pausa.*) Mira: la millor cosa serà que marxem avui cap al mas; no't sembla?

ROSER (*resignada*)

Com vulgui.

DONYA ISABEL

(*amb vivesa nerviosa, que va creixent, donant-li copets a la mà que té entre les seves, com qui vol distreure una criatura*)

Allí, rodejada del teu pare i els records dels teus

anys de criatura, te pasarà més aviat aquesta pena. Jo t'hi faré companyía una temporada, i després, quan el teu cor ja estigui curat, prou que'l trobarem un minyó que t'estimi força i't fassi ben feliça. Llavors tu mateixa te'n riuras de les cabories d'ara. (*Aixecant-se.*) Vaig a disposar-ho tot per anar-nos-en. (*La Roser fa acció d'aixecar-se. Retenint-la.)* No, no; no't moguis. Avui tu ets la senyora. Deixa que't serveixi un dia a la vida, com te mereixes.

(*Anant-se'n depressa, desapareix per la porta de la seva habitació. La Roser queda com inconscient d'ella mateixa una bona estona. Després s'aixeca pausadament i's dirigeix amb molta calma, quasi amb moviment automàtic, cap a la primera porta de la dreta. Entra l'Albert per la porta del fons.*)

ESCENA III

LA ROSER I L'ALBERT

ALBERT

(*cridant-la, quan ja quasi es a la porta*)

Roser!

(*La Roser, al sentir la seva veu, s'estremeix tota, havent d'aguantar-se en una cadira per no caure. Després arrenca un gran plor. L'Albert, corrent cap an ella:*)

Què tens? Per què plores?

ROSER
(*plorant i girant-li l'esquena*)

Deixa-m, Albert, deixa-m!

ALBERT

Però, digue-m què tens, què ha passat.

ROSER

Res, res, deixa-m!

ALBERT

Roser!...

ROSER

No hi pensis més, en mi, Albert! Tot s'ha acabat entre nosaltres!

(*Desapareix, plorant amargament. L'Albert queda parat; quan se disposa a seguir-la entra don Pau per la porta de l'esquerra.*)

ESCENA IV

L'ALBERT I DON PAU

DON PAU (*cridant-lo*)

Albert! (*L'Albert se gira.*) No te'n vagis.

(*L'Albert vacila, però per últim s'acosta lentament a don Pau, com amb recança. Don Pau,*

asseient-se en el balancí de més aprop del prosceni:)

Seu!

ALBERT (*nerviós*)

No, no: digui.

DON PAU
(*després d'haver-se recullit*)

Albert, estic molt descontent de tu! El que has fet amb la Roser...

ALBERT
(*no podent-se contenir*)

Permeti-m...

DON PAU
(*interrompent-lo, amb autoritat*)

Deixa-m acabar! (*Reprenent el to de prèdica.*) Comprenc que la joventut necessita esbarjo: també n'he sigut, de jove. Però, hi ha maneres i maneres de fer les coses; i tu no has tingut en compte ni els més elementals principis de la rectitut i de la prudencia. Fer mal sempre es censurable, ja ho sé. Mes si un no pot estar-se'n, al menos, guardar les formes, anar-lo a fer lluny, que no comprometi. Això de convertir la casa dels teus pares en teatre d'escenes vergonyoses, francament, desdiu molt de l'educació que t'hem donat.

ALBERT

Però papà...

DON PAU

Vols fer el favor de no interrompre? (*Reprenent el sermó.*) M'extranya molt, de tu, això que has fet; molt! I encara m'extranya més que no hagis reparat en escullir per víctima de les teves calaverades a la Roser, una pobre noia sense mare, que s'ha criat com de la familia.

(*L'Albert, molt nerviós i comprenent que la prèdica va llarga, s'asseu en una cadira, hi recolza un braç i posa'l cap a la mà.*)

La teva obligació era respectar-la com si fos una germana teva, comprens? I si jo, casualment, no m'adono del que passava, qui sab què hauría estat d'ella. L'embolic hauría anat durant, durant, fins a venir un escàndol d'aquells que no poden amagar-se, i ve-te'ns aquí embolicats en un mal plet, i la xicota perduda per sempre. Amb això, espero que la deixaras tranquila per un mai més.

ALBERT

(*veient que'l seu pare calla, aixeca el cap*)

Puc enraonar?

DON PAU

Sí.

ALBERT

Doncs haig de dir-te que estas completament equivocat.

DON PAU

Me negaras?...

ALBERT
(*interrompent-lo amb naturalitat*)

El que has vist, no.

DON PAU

I doncs?

ALBERT

L'interpretació que has donat al fet es l'equivocada.

DON PAU

Explica-t.

ALBERT

Es veritat que estimo la Roser; però precisament perquè l'estimo l'he respectada sempre.

DON PAU

Me n'alegro: això simplifica la solució.

ALBERT

Oh, no n'hi ha més que una.

DON PAU

Quina?

ALBERT (*amb senzillesa*)

Casar-m'hi.

DON PAU (*fent un surt*)

Que ets boig!

ALBERT

No, al contrari: perquè no'n soc es que m'hi vui casar. M'estima, l'estimo... La bogería fora que no'ns casessim.

DON PAU

I tu't creus que no s'ha de mirar res més, per casar-se?

ALBERT

No.

DON PAU

Doncs t'enganyes. Falta veure si els gènits s'avenen, si es una bona noia, si... (*No sabent què dir.*) Vaja, tot allò que es del cas.

ALBERT

Però quina idea'n tens de l'amor! Te creus que estimo a la Roser solament perquè es guapa? No! Tant o més que per la seva bellesa exterior l'estimo per l'hermosura de l'ànima.

DON PAU

Es que tampoc n'hi ha prou d'això. Després s'ha de tenir en compte la posició social.

ALBERT

El dot, vols dir?

DON PAU

I la representació de la familia.

ALBERT

Ja m'ho esperava.

DON PAU

I es clar! No faltaría sinó que't casessis amb la filla d'un masover nostre.

ALBERT

I per què no? La seva educació no desdiu de la meva: vosaltres l'hi heu donada. De bondat, no cal parlar-ne: s'ha criat a la vora de la mamà, i amb això n'hi ha prou. La seva ànima i la meva se fonen i compenetren com dos rius que ajunten les seves aigües. Què més vols?

DON PAU

Una cosa voldría.

ALBERT

Que fos rica?

DON PAU

Me sembla que en la teva situació no hi fora de més.

ALBERT (*aixecant-se*)

Veuras: vųi una companya que enforteixi la meva vida; no una comanditaria pera reforçar la caixa.

DON PAU

Però què diríen les nostres relacions?

ALBERT

Oh! Que diguin el que vulguin. Soc jo i no ells qui té de casar-se.

DON PAU
(*aixecant-se resolut*)

Be, vaja: no pot ser, i no serà!

ALBERT

Per què?

DON PAU

Perquè jo no puc permetre-ho.

ALBERT
(*amb molta calma i serenitat*)

Papà, amb tot el respecte que't mereixes com a pare, dec fer-te present que tinc vintivuit anys; i an aquesta edat l'home té prou seny per orientar la seva vida i prou responsabilitat per disposar-ne.

DON PAU

Però el pare té'l dever d'oposar-se als intents del fill que camina a la seva perdició.

ALBERT (*molt marcat*)

I estas ben segur que es el meu interès solament el que't guía?

DON PAU (*ofès*)

Albert!

ALBERT

Tu veus que la nostra posició s'està esberlant, i voldríes apuntalar-la.

DON PAU

I qui més perjudicat que tu, si s'ensorra? Tot el teu avenir quedarà perdut.

ALBERT

Tinc la meva carrera d'enginyer, per guanyarme la vida.

DON PAU

Desgraciat de tu, si mai has de refiar-te'n! Totes les deferencies, totes les consideracions que avui dèus a la teva posició, fugiríen un cop perduda aquesta.

ALBERT

I què? El que viu satisfet d'ell mateix interiorment per res necessita tot això que anomenes.

DON PAU

En teoría, està molt be; però en la pràctica... Sigues bo, savi, honrat, tot el que vulguis; si ets pobre, ningú farà cas de tu. En la pràctica, el diner ho es tot. Així es la vida i així hem de pendre-la.

ALBERT

Es que tu no'n veus o no'n vols veure més que una part de la vida.

DON PAU

La més important.

ALBERT

No: l'accesoria. Totes les satisfaccions del món exterior no't donaran mai l'alegría de viure, aquesta potenta alegría que fa la vida lluminosa, quan se té conciencia de seguir el camí dret, sense defalliment ni marrada.

DON PAU

Be, sí, tot això es molt bonic; ja ho sabem. Però ni a câ'l sastre ni a câ'l sabater la prenen aquesta moneda.

ALBERT (*amb descoratjament*)

Sempre'l mateix!

DON PAU

I sí, sempre! Sembla extrany que essent, enginyer, siguis tant poc pràctic. Això que tu dius estaría encertat si el món fos d'una altra manera.

ALBERT (*asseient-se prop de la taula*)

No'm vols entendre.

DON PAU (*amb presumpció*)

Sí que t'entenc. No soc tant tonto com te sembla. Encara que no tingui els teus estudis, tinc més experiencia que tu. I la meva experiencia'm diu que totes les teves filosofíes, tots els teus sen-

timentalismes, no condueixen a res més que a morir-se de gana. (*Acostant-s'hi i posant-li una mà a l'espatlla.*) Creu-me, Albert: en aquest món s'ha d'esser positivista!

ALBERT

I què es el positiu, per tu?

DON PAU

El diner; tot lo demés són flors i violes.

(*L'Albert arronça les espatlles com volent dir: «Què hi farem!»*)

Tu ets jove, i a través de la teva joventut i les teves idees, te mires el matrimoni d'una manera molt extranya. El matrimoni, fill meu, no es res més que l'unió d'un home i una dòna que s'associen per explotar el negoci de la vida.

ALBERT

Això es una immoralitat.

DON PAU

Doncs així l'entén i el practica la majoría que sab de viure.

ALBERT

Però que mai ha conegut la veritable vida; perquè viure sense idealitat no es viure.

DON PAU

Be, mira-t: si't seguís pels núvols allí ont t'enfiles, no'n sortiríem pas; fes-me el favor de baixar

arran de terra. (*Apoiat d'esquena en un cap de la taula.*) Per contratemps que no's podíen preveure, per puja de les primeres materies, per perdua de mercats, i fins, si vols, per mala administració meva, el nostre negoci se'n va riu avall. Queda un recurs per salvar-nos: no fora esser boig deixar-lo escapar, per preocupacions sentimentals? Contesta!

ALBERT

Veiam el teu recurs, primer.

DON PAU (*marcant-ho be*)

Hi ha una xicota amb cent mil duros de dot, guapa, de bona familia, que no's faría pregar gens per casar-se amb tu, salvant-nos de la ruina.

ALBERT

I qui es aquest àngel providencial tant ben proveit de moneda?

DON PAU

La Tula. Me sembla que no pots tenir res a dir. Com a guapa, més que la Roser; la familia, una de les més distingides de Barcelona; l'educació, esmerada; de fortuna, no'n parlem. En fi: en ella trobes reunit tot el que pots desitjar per la teva felicitat.

ALBERT

No més hi falta una cosa.

DON PAU

Quina?

ALBERT

L'ámor.

DON PAU
(*enfadat, girant-li l'esquena*)

Estem parlant de coses series i'm surts amb ximpleríes.

ALBERT

No, perdona. Si l'amor es cosa molt seria! Per mi't diré que es de les més importants de la vida.

DON PAU

I be, encara que avui te sigui indiferent, perquè, una vegada casats, no has d'estimar-la?

ALBERT

Perquè'l seu caràcter i el meu són com l'aigua i l'oli: ja pots barrejar-los, ja, que sempre's destríen.

DON PAU

Però escolta: jo no't diré pas que l'home pugui prescindir-ne, de l'amor: reconec, igual que tu, que es una de les coses absolutament necessaries a la vida. Mes això no vol dir que s'hagi de buscar exclusivament dintre'l matrimoni. Tens prous anys i prou coneixença del món, perquè sigui ne-

cessari aclarir-te les meves paraules amb exemples pràctics.

ALBERT

Permet-em. Això que vols dir té un altre nom: se'n diu vici. I en fi: per què cansar-nos discutint coses indiscutibles? Si jo estimés la Tula, no m'hauríes de pregar gens per casar-m'hi. Però com que n'estimo una altra, això que tu'm proposes fora una venda. I encara's té d'encunyar, la moneda que pot comprar-me.

DON PAU

Si t'ho prens d'aquesta manera...

ALBERT

Ja veuras: cal anomenar les coses pel seu nom, si'ns volem entendre. L'home que, sigui com vulgui, se casa amb una dòna pels diners, sense estimar-la, se ven al capritxo d'ella. I si després l'enganya, si busca en altres allò que no troba en la seva, es tant estafa com el que cobra una mercadería amb el propòsit de no entregar-la. I tu voldríes que jo fes semblant cosa? Ah, no! No més de pensar-hi, tot el que hi ha d'honrat dintre meu se'm revolta!

DON PAU (*asseient-se en el balancí*)

I que tot se'n vagi en nom de Deu?

ALBERT

Salvo la dignitat!

DON PAU

Com si de l'altra manera la perdessis!

ALBERT

Als ulls de la majoría, no, ja ho sé! El món es molt indulgent pera aquelles infamies que tothom se veu capaç de cometre algun dia. Però jo soc un jutge que mira molt més prim, i es la meva aprovació i no la dels altres la que busco.

DON PAU

Doncs, vaja, es una bogería el que vols fer.

ALBERT

Mirat del teu punt de vista, sí; ara falta saber si t'ho mires malament. Pera tu, el dot de la Tula es la cosa positiva, de preu. I be: pera mi, el dot moral de la Roser té molt més preu encara. Els diners se'n van; l'ànima sempre queda.

DON PAU

L'amor també passa, Albert!

ALBERT

La follía dels sentits, vols dir; l'amor no mor mai, perquè té les arrels més fondes. Tu'm dius que soc boig; potser sí. Però si acas, la meva bogería es més gran, més hermosa i, sobre tot, més moral que la vostra saviesa.

DON PAU (*en veu baixa i una mica sarcàstic*)

Moral! Moral!

ALBERT

Oh! N'hi ha dugues, de morals. Una, variable: la dels homes sensats, que pesen amb trebutxets els beneficis o perdues dels seus actes. L'altra, de principis eterns: la dels somnía-truites, que obren a la bona de Deu, sense més preocupació que la del bé, la veritat i la justicia.

(*S'asseu en el canapè.*)

DON PAU
(*després d'un silenci s'aixeca i va cap a la taula*)

Albert, tot això es molt bonic, t'ho repeteixo; però'ls seus resultats pràctics foren molt dolents, creu-me! Pensa-t'hi be, abans de pendre una determinació. D'una banda tens el benestar de tota la teva vida; de l'altra, la ruina amb les seves conseqüencies. Pensa-t'hi be i esculleix!

ALBERT

No m'hi tinc pas de pensar: la meva determinació es ben ferma!

DON PAU (*després d'un altre silenci*)

I be, doncs: si tu vols fer un disbarat, jo't privaré de fer-lo! (*Passa cap a l'esquerra.*)

ALBERT (*amb tranquilitat*)

Soc major, fa temps.

DON PAU (*aturant-se*)

Oh! Hi ha moltes maneres de tornar a bon camí l'ovella esgarriada!

ALBERT

Si no's converteix en llop que ensenyi les dents i les ungles!

DON PAU

Vols lluitar contra la meva voluntat?

ALBERT

Tu m'hi obligues.

DON PAU

Està be! Encara no'm coneixes!
(*Un curt silenci. L'Albert en el canapè. Don Pau se passeja. Entra el Criat per la porta del fons.*)

ESCENA V

ELS MATEIXOS I EL CRIAT

EL CRIAT

Don Pau...

DON PAU

Què hi ha?

EL CRIAT

La senyora pregunta a quina hora han de dinar per no perdre'l tren.

DON PAU

A les dotze en punt.

EL CRIAT

Molt be diu. (*Desapareix pel fons.*)

ESCENA VI

DON PAU I L'ALBERT

ALBERT

Que esteu de viatge?

DON PAU

Sí. (*Marcat.*) La teva mamà i la Roser se'n van.

ALBERT (*aixècant-se*)

Aont?

DON PAU

Permet-em que no t'ho digui. Després de la conversa que hem tingut, ja pots compendre que no fora prudent.

ALBERT

Ah, vaja! Es la guerra que comença?

DON PAU

No! Prenc senzillament les meves precaucions, per assegurar el teu benestar contra les teves possibles etzegallades.

ALBERT (*indignat*)

El meu benestar!... Acabem aquesta farsa! Es únicament del seu, que vostè's preocupa!

DON PAU

Albert!

ALBERT

Sí! No'n té prou d'haver malgastat la fortuna de la mamà pera satisfer els seus vicis, que ara, per continuar-los, voldría vendre-m a mi, com se ven un tronc de cavalls el dia que la necessitat hi obliga!

DON PAU (*ofegat per la ira*)

Com t'atreveixes!... Soc el teu pare!

ALBERT

Ha deixat d'esser-ho, moralment, al voler destruir la meva felicitat per explotar-me!

DON PAU

Insolent!... Mal fill!...

ALBERT

No! Defenso la direcció de la meva vida, que es ben meva! I sempre la defensaré contra tothom qui vulgui torçar-la!

DON PAU

Ja pots anar-te'n, doncs! I no pensis posar més els peus aquí, tant com no mudis de conducta!

ALBERT

Me treu de casa?

DON PAU

Els fills que's revolten, que insulten als pares, no hi tenen dret a la llar pairal!

ALBERT

Està be! En canvi de la que vostè vol pendre-m, jo me'n faré una altra de més noble, més ferma, més alegre! (*Se'n va pel fons.*)

ESCENA ÚLTIMA

DON PAU I DONYA ISABEL

DONYA ISABEL

(*que ha sortit un moment abans, quedant-se en la primera porta de la dreta, s'acosta al seu marit*)

Pau! Què es això? Què ha passat?

DON PAU (*passejant-se agitadament*)

Que el teu fill es un insolent! M'ha trencat el respecte de la manera més ofensiva!

DONYA ISABEL

Però, per què? Explica-t!

TELÓ

ACTE TERCER

ACTE TERCER

La mateixa decoració

ESCENA PRIMERA

LA ROSER I DONYA ISABEL

(*A l'aixecar-se la cortina la Roser està asseguda en el canapè, apoiada de colzes en un dels braços del mateix, tapant-se la cara amb un mocador. Al cap d'una estona surt donya Isabel amb una maleta, i al veure a la Roser fa un gest de llàstima; deixa la maleta sobre la taula i s'acosta a la noia molt poc a poc, sense que ella se n'adoni.*)

DONYA ISABEL

(*posant-li les mans a les espatlles*)

Roser!... Fes el cor fort, filla meva!

ROSER

Jo prou ho desitjo!... Però no puc, no puc! (*S'aixeca i diu, amb desesperació concentrada:*)

Si més valdría esser morta! (*Baixa cap al prosceni.*)

DONYA ISABEL

Criatura! Quan tot just comences a viure!

ROSER

I què serà la meva vida!

DONYA ISABEL
(*baixant també cap al prosceni*)

Com la de tots, Roser. Tots hi passem per aquestes proves doloroses que fan desitjar la mort; i un viu... i s'aconsola... i fa el seu camí pel món.

ROSER

Sepulcre dolorós d'una ànima morta!

DONYA ISABEL

No ho creguis. Quan tornis a trobar l'amor en el teu camí, tornarà a reviure la teva ànima i treurà florida nova.

ROSER
(*amb feréstega desesperació*)

Però vostè no veu que fins això es impossible!

DONYA ISABEL (*carinyosa*)

T'enganyes, Roser...

ROSER

Sí, tot, tot es impossible! L'home que jo estimo no pot unir-se amb mi; els que m'esposaríen jo no puc estimar-los mai! (*Puja cap al fons.*) Per què no'm deixaven amb el meu pare!

DONYA ISABEL

Què dius!

ROSER (*mitg girada*)

Avui podría casar-me amb un pagès com jo, i fora feliça. Ara no pot esser: soc una planta trasplantada que no pot arrelar enlloc. (*Baixant la veu.*) Que me n'han fet de mal!

DONYA ISABEL (*amb sentiment*)

I tant de bé que jo't volía!

ROSER

Té de saber-se fer... (*Baixant la veu, que quasi no se sent.*) i no fer-lo a mitges.

DONYA ISABEL (*aclaparada*)

Deu meu!

ROSER

Ja no té remei!

(*Surt lentament per la porta primera de la dreta, arrencant en plor en el moment de desaparèixer. Donya Isabel s'asseu vora de*

la taula i plora silenciosament. Una pausa. Després surt don Pau per la segona porta de la dreta, amb el berret a la mà, a punt d'anar-se'n.)

ESCENA II

DONYA ISABEL I DON PAU

DON PAU

Ja teniu l'equipatge arreglat?

DONYA ISABEL (*aixugant-se'ls ulls*)

Falta poca cosa.

DON PAU

I ara! Per què plores?

DONYA ISABEL

La Roser m'ha trencat el cor... Com sofreix, la pobre!

DON PAU (*passa a l'esquerra*)

Que n'ets d'ignocenta! Sembla mentida que amb els teus anys encara't deixis enganyar per les llàgrimes fingides d'aquesta gata moixa!

DONYA ISABEL

No... La Roser serà'l que vulguis, però d'hipòcrita mai n'ha sigut. L'estima de cor, a l'Albert!

DON PAU

L'estima!... I be, suposem que l'estimi: que es culpa nostra? Que hem de sacrificar la fortuna del noi per donar-li gust an ella?

DONYA ISABEL

I qui t'assegura que no'ls estem sacrificant a tots dos?

DON PAU

Vaja, vaja! No surtis amb tonteríes!

DONYA ISABEL

Mira, Pau: no es la dòna ofesa la que parla: es la mare, que tem per la sort del seu fill. D'aquest matí ensà que'l meu cap no para..., i el meu cor dubta.

DON PAU

No'm ve de nou. L'extranyesa fora que no m'amoinessis amb les teves vacilacions de sempre.

DONYA ISABEL

Si haguessis sentit el que'm deia la Roser, si haguessis vist el seu desconsol, dubtaríes com jo mateixa. Figura-t que l'Albert també l'estimi fon-

dament an ella: creus que podrà esser feliç, casant-se amb una altra?

DON PAU

I per què no? Tot s'oblida en aquest món.

DONYA ISABEL

No ho creguis. Quan l'amor ha posat les arrels fondes, no hi ha res que pugui arrencar-lo de l'ànima!

DON PAU

Molt be! La frase es d'un perfecte romanticisme. Pot saber-se de quina novela l'has treta?

DONYA ISABEL

No te'n burlis, Pau: l'experiencia de la vida m'ho ha ensenyat; de la meva mateixa vida. Mira tu si me n'has donat de motius perquè t'avorrís, i no he pogut avorrir-te!

DON PAU

Be, be: no entrem en discussions inútils. Tot això són cabories, que no val ni la pena de parlar-ne.

DONYA ISABEL

Cabories, dius? Se tracta de la felicitat o la desgracia del meu fill.

DON PAU

Però, com l'entens, aquesta felicitat? Te creus

que consisteix en satisfer tots els capritxos, sense pensar en les conseqüencies? Encara que avui l'Albert, encegat per la seva fal·lera, parli de casar-se amb la Roser, pots estar ben segura que en acabat se'n penediría.

DONYA ISABEL (*amb convenciment*)

Si verament l'estima, no!

(*S'asseu altra vegada vora la taula.*)

DON PAU

Fuig, ignocenta! Que no sabem què són, aquestes coses? Al passar la primera foguerada i trobar-se carregat de fills, tenint de treballar desesperadament per guanyar-los la vida, ell fõra el primer de maleir-nos, si no'l privessim de fer semblant etzegallada. Mentres que si's casa amb la Tula, beneirà la nostra previsora energía.

DONYA ISABEL

Les riqueses no donen la felicitat.

DON PAU

Però ajuden a trobar-la.

DONYA ISABEL

Quan van acompanyades de l'amor...
(*Don Pau arronça les espatlles i passa cap al fons.*)
Ai del que se'n veu privat en aquesta vida!

I l'Albert no es un cor distret. Si estima la Roser no l'oblidarà mai. Com més lluny la tingui dels ulls, guardarà'l seu record més endins de l'ànima. I aquest corc anirà rosegant-lo nit i dia...

DON PAU

Vaja, vols fer el favor de no dir ridiculeses? Estas insoportable, amb aquesta manía de lo tràgic. Tot ho veus negre..., tot se t'afiguren cataclismes, com els que passen en drames i comedies... No, dòna, no! En la vida tot va d'altra manera més vulgar, més senzilla: no n'hi han de tragedies. I això de l'Albert es tant sols un capritxo, tant fort com vulguis, però que passarà, com passen tots. Estic segur que no trigarà quinze dies a presentar-se tot moix, demanant que'l casem amb la Tula.

DONYA ISABEL

I si no tornava? Si, desesperat...
(*Horroritzada de la seva idea, esclata en plor, de cap damunt la taula.*)
Oh, Deu meu!

DON PAU

(*s'estremeix de primer; però, refent-se desseguida, diu amb duresa:*)

No'm vinguis amb més tonteríes!
(*Després d'una petita pausa, anant cap a la porta de sortida.*)
Sembla extrany que una dòna de seny...

DONYA ISABEL

Pau, l'angunia'm mata! Aquestes lluites entre pares i fills són horribles! A quants infeliços no han costat la vida!

DON PAU

(*tombant-se neguitós; amb imperi*)

Vaja, prou, prou!

(*Donya Isabel s'aixeca i's queda mirant al seu marit, que li gira l'esquena, lluitant amb la por que li té, fins que a l'últim esclata:*)

DONYA ISABEL

Però tu't creus que jo hi puc viure d'aquesta manera, separada del noi, amb el cor oprimit per la por d'una desgracia?

DON PAU

(*se gira sorprès en la llinda de la porta; després d'una petita pausa diu:*)

I quina culpa hi tinc si ets tant maniosa?

DONYA ISABEL

(*amb força; horroritzada del que diu*)

Deu me perdó! Jo crec que no l'estimes, al teu fill!

DON PAU

Més que tu!

DONYA ISABEL

No! Si l'estimessis, compendríes les meves angunies. (*Amb fermesa.*) No pot ser que l'Albert estigui més temps fòra de casa! No pot ser! No ho vui!

DON PAU

(*avençant vers ella, bo i mirant-la fixament*)

No ho vols? I qui ets tu pera no voler una cosa davant meu?

DONYA ISABEL

(*esma-perduda; amb gran prec*)

Pau, tingues compassió! Soc mare!

DON PAU

Tu? Maraça, ets! Per estalviar una petita pena al teu fill faríes la desgracia de tota la seva vida! No més sabs veure que sofreix... Què hi fa que ara sofreixi? Fent-li passar aquest sofriment li n'estalvío molts i molts d'altres pera més endavant. Veges dels dos qui l'estima més.

DONYA ISABEL

I si t'enganyessis?

DON PAU

Acabem! L'Albert s'ha de casar amb la Tula, i s'hi casarà! Ja sabs que quan vui una cosa sé sortir-me amb la meva. (*A punt d'anar-se'n.*) Si vingués mentres soc fòra, encara que'ls criats ja

tenen ordes meves de no deixar-lo entrar, guarda-t d'escoltar-lo!

DONYA ISABEL (*amb prec*)

Pau!...
(*Troba la dura mirada del seu marit i acota'l cap, vençuda.*)

DON PAU

Tingueu-ho tot amanit per marxar. Vaig al banc i torno desseguida.
(*Surt pel fons. Donya Isabel queda abatuda, tal com estava al començar l'escena amb el seu marit. Després d'un silenci entra l'Albert pel jardí, molt recelós, i contempla la seva mare amb compassió i tristesa.*)

ESCENA III

DONYA ISABEL I L'ALBERT

ALBERT
(*en veu baixa i amb molt sentiment*)

Mamà!

DONYA ISABEL (*fent un surt*)

Tu, Albert! (*S'aixeca.*)

ALBERT

Si, jo... Jo, que per veure a la meva mare he d'entrar d'amagat, comprant al jardiner, com si vingués a cometre un crim!

DONYA ISABEL (*amb prec dolorós*)

Fill meu!...

ALBERT

Sembla que no pugui esser, veritat? (*Pausa.*) Però encara es més dolorós que tu puguis rebre-m com a un extrany, sense allargar-me els braços!

DONYA ISABEL
(*impulsivament, amb un crit sortit de l'ànima*)

Albert!...
(*Tots dos van a abraçar-se. Ella's recorda del seu marit i diu, amb veu defallida i la cara crespada pel dolor, contenint amb el gest el seu fill:*)
No, no: ves-te'n... Si'l teu pare tornava...

ALBERT
(*després d'un silenci, amb fonda pena*)

Oh, mamà! Fins ont hem arribat! Qui'ns ho hagués hagut de dir, que un dia tindríes por que't trobessin amb el teu fill, amb el teu Albert, que tant estimaves! Qui'ns ho haguès hagut de dir, que te'l treuríes del davant, com un pobre que amoína!

DONYA ISABEL

Per Deu, Albert!...

ALBERT

I tot, per què? Perquè vui esser bo, perquè vui esser honrat, perquè vui casar-me amb la dòna que estimo!

(*Després d'una pausa, amb veu tremolosa de llàgrimes.*)

Què es trist això! Què es trist veure-s obligat a dubtar de la mare, de la seva ànima, del seu amor!

DONYA ISABEL (*com boja*)

No... no! això mai! (*Corre cap an ell amb els braços oberts.*) Fill! Fill meu!

ALBERT (*abraçant-la*)

Mare!

(*Queden abraçats bona estona, sense dir res, plorant.*)

DONYA ISABEL (*sense deixar-lo*)

Que me n'has fet, de mal! Dubtar del meu amor!

ALBERT

Si sapiguessis com me nuava'l cor aquest dubte!

DONYA ISABEL

No hi tornis mai més, sents? Mai més! Es un dolor massa gran pel cor d'una mare!

ALBERT

No't sàpiga greu: beneeix-lo, aquest dolor, que regenera. El teu cor dormía, i s'ha despertat. (*Privant-la d'enraonar.*) No, no... no'n parlem més. Ara ja es passat. Ja l'he tornada a trobar, la meva amorosa, la meva santa mare!

DONYA ISABEL
(*amb prec i no gosant*)

Sí, però... ves-te'n, fill meu!

ALBERT

No pot esser.

DONYA ISABEL

I si'l teu pare torna!...

ALBERT

He vingut per defensar la meva felicitat davant del teu cor, i res podrà privar-me'n! (*Després d'una pausa.*) Escolta, mamà. Tu, que ets tant bona, com es que vols ajudar a fer la desgracia del teu fill?

DONYA ISABEL

Què dius, Albert!

ALBERT

Que no'm coneixes, encara? Que no l'has endevinada, aquesta ànima que porto dintre, enamorada de tot allò que es bell, de tot allò que es just, de tot allò que es bo?

DONYA ISABEL

Oh, sí!

ALBERT

I doncs! Per què vols que fassi una baixesa?

DONYA ISABEL

Jo!

ALBERT

Sí, tu, mamà! Tu sabs que estimo la Roser i voldríes que'm casés amb una altra.

DONYA ISABEL

Jo vui la teva felicitat... Tots la volem...

ALBERT

I tots treballeu per robar-me-la!

DONYA ISABEL
(*després d'un silenci*)

Tant l'estimes, la Roser!

ALBERT

No sabs si es gran el meu amor per tu? Doncs

a totes dues us estimo igual. A tu, com a mare; a ella, com a esposa. Ja veus que no puc estimar-la més!

DONYA ISABEL

Però, i la nostra situació, Albert! Que no hi penses?

ALBERT (*amb tristesa*)

Tu també, mamà? Tu també vols vendre'l teu fill per un grapat de moneda!

DONYA ISABEL
(*ferida en l'ànima*)

Què dius! Si jo no més penso en tu, en el teu pervindre!

ALBERT

El meu pervindre! Deixa que me'l fassi jo mateix noblement, amb el fruit del meu treball, no amb el preu vergonyós de la meva persona. Que no ho veus que m'envileixes, volent que compri el meu benestar unint-me amb una dòna que no estimo?

DONYA ISABEL
(*amb prec, volent commoure-l*)

Després pots estimar-la!

ALBERT

No, mai! Tu coneixes la Roser; tu sabs quin

cor més hermós es el seu; tu has vist com la seva manera de pensar i de sentir respon a les meves idees i sentiments; ella i la Tula són el dia i la nit, la veritat i la mentida. Ja veus que estimant l'una no es possible que mai pogués estimar l'altra.

DONYA ISABEL
(*després d'un silenci*)

I la ruina no't fa por? No t'espanta esser pobre?

ALBERT

Pobre! (*Amb entusiasme.*) Qui més ric que jo? Tinc la joventut, l'amor i el treball i oberta de bat a bat la vida!

DONYA ISABEL
(*abraçant-lo cor-presa del seu entusiasme*)

Oh fill meu! Que n'estic d'orgullosa d'esser la teva mare!

ALBERT

No m'he enganyat! Ja ho sabía que la noblesa de la teva ànima faría esclatar la llosa de plom que l'ofegava! Quina força'm dona saber que'm comprens i estas de la meva banda!

DONYA ISABEL
(*tornada a la realitat per les paraules del seu fill; amb defalliment*)

Sí... però...

ALBERT
(*veient que sa mare calla*)

Què?

DONYA ISABEL (*apartant-se d'ell*)

Quina lluita, la que t'espera!

ALBERT (*seguint-la*)

Tu m'ajudaras i triomfarem!

DONYA ISABEL
(*dreta, al costat de la taula, amb els ulls baixos i veu que quasi no se sent*)

No puc!

ALBERT (*amb sorpresa*)

No pots?

DONYA ISABEL (*encara en veu més baixa*)

No.

ALBERT

Per què?
(*Donya Isabel no contesta; s'asseu, posa els colzes sobre la taula i el cap entre les mans. L'Albert la contempla tristament. Després d'un llarg silenci diu amb dolor:*)
Pobre martir! Pobre ànima encongida, que no pot redreçar ni l'amor de mare! (*Després d'una altra pausa.*) Quin crim han comès amb tu!

DONYA ISABEL
(*redreçant el cap i mirant-lo fixament*)

Què vols dir?

ALBERT (*concentrat*)

Res, res! No m'ho preguntis!

DONYA ISABEL (*aixecant-se*)

Vui saber-ho, Albert! Les teves paraules amaguen un mal pensament!

ALBERT (*esclatant*)

Oh, mamà! Que't penses que no ho sé fins a quin punt es miserable la teva vida? Que't creus que no'l sento'l clam de dolor de la teva ànima desvalguda? Oh, sí! Fa molt temps que les llàgrimes de les teves nits solitaries me recremen les entranyes!

DONYA ISABEL
(*que ha caigut altra vegada asseguda*)

Calla, per Deu, calla!

ALBERT

Si'n fa d'anys que vaig endevinar-la aquesta horrible tragedia de l'esposa abandonada! Quasi era una criatura, que ja la llegía en el rastre que en tos ulls les llàgrimes deixaven. Tot el teu drama interior l'he anat vivint, sanglot per sanglot, ferida per ferida. El meu cor ha sagnat quan el

teu sagnava, maleint l'home que escarnía el teu amor, la teva dignitat, els teus drets d'esposa!

DONYA ISABEL (*horroritzada*)

Es el teu pare, Albert!

ALBERT
(*amb ironía trista*)

Sí, tens raó! T'ha ofès, t'ha trait, a tu, que m'has donat la teva sang i la teva vida, i no puc odiar-lo, perquè... perquè es el meu pare! (*Una pausa.*) Si he sofert! Del teu sofriment i d'aquesta horrible lluita que'm destroçava l'ànima! Veia'l teu dolor i no podía fer res per alleugerir-lo! Res més que estimar-te... Per xò el meu amor ha estat tant gran! Volía que ell omplenés tota la teva vida!

DONYA ISABEL

Que ets bo!

ALBERT

No ha sigut possible! No n'hi ha prou amb l'amor de mare pera fer reflorir l'ànima de la dòna! Malgrat tots els meus afanys, he vist com t'anaves consumint de melangía, com minvava la teva salut, com se marcía la teva bellesa; i he jurat pel teu dolor no casar-me mai sinó amb la dòna que estimés amb tota l'ànima!

DONYA ISABEL

Que ets bo!

ALBERT

I tu volíes que tenint per mirall la teva vida'm casés sense amor! Oh, mamà! Que no't recordes del teu martiri? La vida sense amor! Quin desert més aspre! Quina lluita salvatge entre'ls dos pobres engrillonats a la mateixa cadena! Quin torment sens fi ni repòs pel més bo, pel més dèbil!

DONYA ISABEL

Oh, sí; es veritat!

ALBERT

Desperta-t, pobre ànima adormida! No ho vulguis que'l teu fill pugui esser el butxí d'una pobre dòna!

DONYA ISABEL

No, no!

ALBERT

No ho vulguis que com tu's corsequi d'anyorament, lluny de l'amor, de la felicitat somniada!

DONYA ISABEL

Oh, no, mai!
(*A mida que'l seu fill parlava, s'ha anat aixecant, i ara està dreta, transfigurada, la cara resplendenta, com si l'iluminés la llum interior que les paraules de l'Albert han en-*

cès en la seva ànima. Va resoluda cap a la primera porta de la dreta i crida:)
Roser!

ALBERT
(*contemplant-la amb fonda emoció*)

Oh, mare, quin goig! La teva ànima ressucita!

ESCENA IV

ELS MATEIXOS I LA ROSER

DONYA ISABEL (*cridant*)

Roser!

ROSER (*des de dintre*)

Què mana?

DONYA ISABEL

Vina.

ROSER
(*adonant-se, al sortir, de l'Albert; amb fonda emoció*)

Albert!...

ALBERT

Vida meva! La lluita es acabada!

DONYA ISABEL

(*agafant la Roser per una mà amb força*)

Digues, Roser: l'estimes de tot cor?

ROSER

M'ho pregunta!

DONYA ISABEL

I el faras ben feliç?

ROSER

Es el bell somni de la meva vida!

DONYA ISABEL

(*obrint els braços amb amor*)

Veniu, fills meus! Uniu-se en els meus braços!

ROSER

Mare!

ALBERT

Beneida siguis!

(*Els tres queden abraçats.*)

DONYA ISABEL

(*després d'un silenci*)

No vui que la vostra ànima's migri i decandeixi com planta reclosa que no veu el sol. Estimeu-se! Goseu de la vida! Sigueu feliços!

ALBERT

I tu amb nosaltres.

ROSER

Sí, sempre vora nostre.

DONYA ISABEL

Serà una caritat que fareu a la pobre desvalguda d'amor. Ja que no he conegut l'alegría de viure, que un raig de la vostra ilumini el capvespre de la meva vida.

ALBERT

I el pare de la Roser?

DONYA ISABEL

Ara mateix anirem a demanar-li el seu consentiment. El cotxe que'ns hi ha de dur no pot trigar gaire. El que havía de servir per separar-vos servirà per unir-vos més depressa.

(*Se sent la veu de don Pau, que diu en el fons:* Aviseu-me, aixís que arribi!)

DONYA ISABEL (*amb terror*)

El teu pare!

ALBERT

Sí.

DONYA ISABEL (*refent-se*)

Aneu-se'n.

ALBERT (*amb recança*)

Mamà...

DONYA ISABEL (*resoluda*)

Aneu-se'n, us dic!

(*L'Albert i la Roser surten per la primera porta de la dreta. Donya Isabel la tanca, se queda dreta, s'aixuga la cara, recull les seves forces i espera que arribi el seu marit.*)

ESCENA V

DONYA ISABEL I DON PAU

DON PAU (*entrant pel fons*)

Ja està tot enllestit? Desseguida tindrem el cotxe a...

(*Adonant-se de l'actitut de la seva dòna, la mira fixament en silenci. Després li pregunta bruscament:*)

Que ha vingut, l'Albert?

DONYA ISABEL (*sense moure-s*)

Sí.

DON PAU (*acostant-s'hi menaçador*)

I l'has escoltat?

DONYA ISABEL

Sí.

DON PAU

Aixís compleixes les meves ordes?

DONYA ISABEL (*amb fermesa*)

Es el meu fill!

DON PAU

Que perdras amb les teves tonteríes!

DONYA ISABEL

No: si precisament vui salvar-lo.

DON PAU (*amb menyspreu*)

Salvar-lo, tu!...

DONYA ISABEL (*amb força*)

Sí: de caure en l'abim que ha engolit la meva ditxa!

DON PAU

Què vols dir?

DONYA ISABEL

Pregunta-ho a la teva conciencia. (*Redreçant-se amb actitut venjadora.*) Pau! Què has fet de la meva vida?

DON PAU

(*pertorbat pel to i l'actitut de la seva dòna; reculant*)

No t'entenc!

DONYA ISABEL (*avençant cap a ell*)

No m'entens! No l'entens, el clam de dolor de l'esposa abandonada, traida, que't ve a demanar compte de les teves infamies!

DON PAU

(*amb rabia, però dominat, mal que no vulgui*)

Isabel!...

DONYA ISABEL

Oh, sí! T'extranya que la víctima resignada's redressi de cop furient contra'l butxí? Es que ha arribat l'hora de la justicia! Fins avui he viscut plorant en les tenebres de tomba dolorosa! Tu vas sepultar-m'hi després d'haver ferit el meu cor, d'haver destruit la meva voluntat, d'haver estemordit la meva ànima! Avui he obert els ulls, i m'hi ofego en aquest ambient de mort! Vui ressucitar a la llum, a la vida! Ja he plorat prou! Ja he sofert prou en la soletat i el silenci! També hi tinc dret a gosar i a ser feliça!

DON PAU (*amb ironia*)

Desgraciada! Te dèus pensar que encara tens quinze anys!

DONYA ISABEL

No: ja ho sé que la meva vida es perduda per sempre! Però la puc veure renéixer en el meu fill, encara! El meu dolorós calvari haurà servit d'alguna cosa! Ell serà feliç, si jo no he pogut ser-ho!

DON PAU
(*després d'un silenci*)

I com la pensas fer, la seva felicitat?

DONYA ISABEL

Casant-lo amb la dòna que estima!

DON PAU

Amb la Roser?

DONYA ISABEL (*amb fermesa*)

Sí!

DON PAU

I creus fer-lo feliç, tirant-lo a la miseria?

DONYA ISABEL

Vols miseria més gran que la d'un matrimoni sense amor? La nostra vida n'es un bon exemple!

DON PAU
(*refet ja del tot*)

Be: acabem! Tot això són cabories que t'ha

ficat al cap l'Albert. El noi s'ha de casar amb la Tula i s'hi casarà, pesi a qui pesi!

DONYA ISABEL (*resoluda*)

T'enganyes!

DON PAU (*amb imperi*)

Pesi a qui pesi! Tu has de respectar la meva autoritat!

DONYA ISABEL

N'estic deslliurada!

DON PAU

Soc el teu marit!

DONYA ISABEL

No l'has sigut mai! Tu eres l'amo; jo l'esclava! I be, doncs: avui l'esclava's revolta! No per ella, no: pel seu fill!

DON PAU

Te revoltes?... Infeliça! Vols lluitar contra la meva voluntat? No ho veus que per mi ets un bri de palla, que de qualsevol manera's blinca?

DONYA ISABEL

L'amor de mare enforteix la meva ànima defallida!

DON PAU (*menaçador*)

Doncs, be: tu ho has dit! Seré l'amo! L'amo,

que mana, que vol que l'obeeixin, sents? I castiga als que's revolten!

DONYA ISABEL (*desafiant-lo*)

Ja no'm fas por!

DON PAU

No vols respectar la meva autoritat? Respectaras la meva força!

(*En actitut menaçadora.*)

DONYA ISABEL

Tinc el meu fill, per defensa!

DON PAU

I què t'has pensat que ha de fer-me, el teu fill?

(*Avença cap a ella, cego de rabia.*)

DONYA ISABEL

(*recula espaordida cap a la porta de la dreta, cridant:*)

Albert! Albert!

(*La porta s'obre i surten l'Albert i la Roser. L'Albert s'interposa entre son pare i sa mare, amparant-la amb el gest; la Roser s'abraça amb ella.*)

ESCENA DARRERA

ELS MATEIXOS, L'ALBERT I LA ROSER, I DESPRÉS EL CRIAT

ALBERT

(*al seu pare, amb to imponent, però serè*)

Es la meva mare... Respecti-la!

(*Don Pau s'atura confós, sense saber què fer. Després va reculant pausadament cap a l'esquerra.*)

DON PAU

(*amb una mirada d'odi i veu fosca, a donya Isabel, l'Albert i la Roser, que fan grop a la dreta*)

Podeu estar contents: heu destruit la familia!

DONYA ISABEL (*amb dolor*)

No! Nosaltres no l'erem, la familia! Erem dos infeliços sense més lligam que'l meu amor i el teu egoisme. Tu has fet morir l'amor, i hem quedat deslligats per sempre.

(*Un silenci. Apareix el Criat en la porta del fons.*)

EL CRIAT

El cotxe s'espera.

DON PAU

Ja no's necessita.

DONYA ISABEL

Sí. (*A l'Albert i la Roser.*) Anem, fills meus! A ser feliços!

(*Tots tres surten pel fons. Don Pau els mira aclaparat. Quan són fòra va pausadament cap a la taula, s'asseu i posa'l cap entre les mans amb profonda desesperació. Al cap d'una mica cau la cortina.*)

Avinyonet de l'Empordà, Octubre 1901

FI

Aquesta obra fou estrenada al teatre Romea en la primavera de 1902, poc abans d'acabar-se la temporada, estant els personatges a càrrec dels següents artistes: *Donya Isabel,* Carme Parreño; *Roser,* Dolors Delhom; *Donya Paquita,* Adela Clemente; *Tula,* Carme Jarque; *Don Pau,* Jaume Virgili; *Albert,* Enric Borràs. Direcció artística d'aquest darrer.

EL TEATRE CATALÀ

REVISTA SETMANAL ILUSTRADA

• •

Publica en son folletí, luxosament editades, les millors produccions del Teatre Català

OBRES PUBLICADES

	Pessetes
Misteri de dolor, drama en tres actes, d'Adrià Gual.	2
L'avi Xena, monòleg, d'Apeles Mestres . .	0'50
Don Gonzalo o l'orgull del gec, comedia en tres actes, d'Albert Llanas	2
El gran Aleix, drama en dos actes, de J. Puig i Ferreter.	1'50
El fill de Crist, tragedia en un acte, d'Ambrosi Carrión	1
Cría corbs, quadro dramàtic, de Joan Aler .	0'50
Arlequí vividor, farsa de fira, d'Adrià Gual .	1
Desamor, drama en dos actes, de J. Puig i Ferreter	1'50
La gitana verge, quadro de costums gitanes, de Juli Vallmitjana.	1
Sol ixent, comedia en tres actes, de J. Pous i Pagès.	2
Els zin-calós (Els gitanos), quadro de costums, de Juli Vallmitjana	1

Preu: dues pessetes